

A magyar segélyszervezetek vörösiszap-katasztrófa idején végzett humanitárius tevékenységének hatásvizsgálata

Bartal Anna Mária

Bevezetés

Minden bizonnyal joggal állítható, hogy működése, komplex tevékenysége és ismertsége alapján a magyar nonprofit szektor „zászlóshajói” közé tartozik az a hat szervezet – a Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány, a Katolikus Karitás, Máltai Szeretetszolgálat, Ökumenikus Segélyszervezet, Református Szeretetszolgálat és a Vöröskereszt –, amelyeket segélyszervezetekként is szokás nevezni.

Jelen tanulmányban e segélyszervezetek komplex tevékenysége közül arra a humanitárius munkára¹ koncentrálunk, amelyet Magyarország eddig legsúlyosabb civilizációs katasztrófája, a 2010. október 4.-én bekövetkezett vörösiszap-katasztrófa idején kifejtettek. A vörösiszap-katasztrófa nem csak példanélküli természeti és környezeti pusztítása és tragikus jellege miatt érdemel még ma is kitüntetett figyelmet, hanem számos olyan dilemmát, problémát vetett fel a hazai a katasztrófaelhárítás és a humanitárius segítségnyújtás érintettjeinek (*stakeholders*)² együttműködésében, amelyek eddig ilyen élesen nem kerültek a felszínre. Nevezetesen: az információs deficit és a kompetencia problémák a stakeholderok között; a segélyszervezetek nemzetközi sztenderdek szerinti együttműködésének kialakítása; a klasszikus humanitárius segélyezési és az innovatív módszerek alkalmazása, és végezetül pedig a humanitárius segítségnyújtás dilemmái a segélyezés mértékében és célcsoportjait tekintetében.

---

¹ A nemzetközileg elfogadott, és először 2004-ben megjelent „*Humanitárius alapszabály és minimum standardok katasztrófa helyzetben*” kézikönyv szerint a segélyszervezetek egy katasztrófa helyzetben akkor kapják meg legitimációjukat a humanitárius segítségnyújtásra, ha a kormányzati, vagy lokális, közösségi erőforrások hiányoznak, vagy kimerültek. A humanitárius segítségnyújtás (*humanitarian relief/aid*) célja az életek megóvása és az emberi szenvedés enyhítése természeti vagy civilizációs katasztrófa/válság esetén. Az e fogalom alá eső akciók (*humanitarian action*) az áldozatokra, illetve elemi szükségleteikre koncentrálnak, szenvedéseik enyhítését célozzák. Míg a katasztrófabevonatkozás során (sok esetben) az állami szervként működő polgári védelmi egységek vagy mentőcsapatok – válságkezelés esetén pedig a rendőrség és a honvédség – avatkoznak be, addig a humanitárius segítségnyújtásra általában nem kormányzati, civil szervezetek szakosodnak.

² A nemzetközi szakirodalom alapján érintettek (stakeholder) tekintettünk minden olyan szereplőt, amelynek ráhatása volt arra, hogy a vörösiszap-tragédia idején a katasztrófa elhárítása és a humanitárius segítségnyújtás hogyan, milyen szervezeti keretek között, milyen elvek és módszerek, illetve gyakorlatok alapján valósuljon meg. A kutatásban hét ilyen szereplőt azonosítottunk: a kormányzati, önkormányzati szereplőket, a Kármentő Alapot, a katasztrófavédelmet, a segélyszervezetek és az egyházakat, a magánadományozókat, az önkénteseket, a közösségeket és a civil szervezeteket.

Mindezekből következően a segélyszervezetek humanitárius tevékenységének hatásvizsgálatakor – a hasonló nemzetközi vizsgálatok alapján – elsődleges célunk az volt, hogy feltárjuk:

- egyfelől, miként alakult általában a katasztrófa elhárítás és a humanitárius segítségnyújtás érintettjei közötti együttműködés, és konkrétan, az egyes segélyszervezetek közötti koordináció. Mennyiben jelentett ez tanulási folyamatot, illetve a kiemelt média figyelem által is generált verseny – az adománygyűjtésben és a károsultak megsegítésében – miként alakította az együttműködést a segélyszervezetek között.
- Másfelől, a bajbajutott lakosság számára milyen adekvát segítségnyújtási módszereket alkalmaztak, illetve milyen kritériumok alapján határozták meg a segítségnyújtás – közvetlenül és közvetlen károsultak – célcsoportjait. Azaz, mennyiben alkalmazták a nemzetközi módszereket, illetve milyen speciális – részben szervezeti missziójukra és gyakorlatukra visszavezethető – megoldásokat vezettek be.
- További célunk volt még a fentiekkel összefüggésben annak elemzése is, hogy a katasztrófamenedzsment ciklusai szerint milyen programokat végeztek a szervezetek, ezekhez milyen forrásokat használtak fel, azért hogy folyamatában is lássuk tevékenységüket, illetve erőforrásiak mértékét.
- Végezetül pedig a hatékonyságvizsgálatok alapján azt vizsgáltuk, hogy a közvetlenül és közvetetten károsult lakosság miként értékelte általában a stakeholderek és konkrétan a segélyszervezetek tevékenységét, mivel úgy véljük ez az egyik legfontosabb visszajelzés a szervezetek számára.

Módszertanilag a segélyszervezetek munkatársaival készült strukturált interjú³ vizsgálatokat végeztünk, illetve a stakeholder-részvételi analízis módszerét követtük.

A tanulmányban közölt elemzés alapjául – az újjáépítés, a környezeti rehabilitáció és az ingóságpótlások után – a 2013. januártól májusig lefolytatott „*A vörösiszap-katasztrófa komplex társadalmi hatásvizsgálata*” c. kutatás⁴ eredményei szolgálnak. A kutatás jelentőségét az adta, hogy nemzetközi szinten általános gyakorlat egy katasztrófabeavatkozás és humanitárius segítségnyújtás befejezése után azonnal megtörténik a programok komplex hatásvizsgálata és eredményeinek feldolgozása. Mindeddig ez Magyarországon csak a

---

³ A kutatás során 12 interjút készítettünk, minden segélyszervezet esetében két munkatárssal, a segélyprogramot koordináló vezetővel és a helyszíni projekteket lebonyolító munkatárssal.

⁴ A kutatás Devecser város Önkormányzatának támogatásával valósult meg. Vezetői Bartal Anna Mária és Ferencz Zoltán voltak. A kutatócsoportban részt vettek: Bodor Ákos, Horváth Ákos, Kmetty Zoltán, Lukács Ágnes, Mezei Mikes, Takács Tamás és Schneider Géza.

tudományos érdeklődés szintjén maradt, és nem épült be a szervezetek gyakorlatába (Bartal 2012; Vári et al. 2006; Vári-Ferencz 2002).

A fentiekből következően a tanulmányban a hatásvizsgálati eredmények bemutatása előtt először felvázoljuk azokat, az elmúlt húsz évben végbement folyamatokat, amelyek a humanitárius akciók globálissá válását eredményezték. Ennek oka az, hogy a magyar segélyszervezetek megalakulása és fejlődése egybeesett ezzel a nemzetközi trenddel, aminek a második évezredben már ők is aktív résztvevőivé váltak, és módjuk volt elsajátítani azokat a nemzetközi gyakorlatokat, amelyek hazai humanitárius munkájukban is alkalmazni tudnak. Ezt követően szervezetszociológia szempontok szerint elemezzük a magyar segélyszervezetek főbb jellegzetességeit azért, mert úgy véljük, ennek alapján jobban érthetővé válnak a hatásvizsgálat eredményei is. Mindezek után – a kutatási célokat követve – áttekintjük a katasztrófamenedzsment ciklusai szerint a vörösiszap-katasztrófa főbb eseményeinek kronológiáját, valamint a szervezetek közötti koordinációt, majd pedig tevékenységüket és módszereiket mutatjuk be, végül pedig ezek – a károsultak részéről történő – megítélésének eredményeit közöljük.

Nemzetközi kitekintés – a globálissá váló humanitárius akciók

Több mint húsz évvel ezelőtt, a magyarországi segélyszervezetek átalakulása (Vöröskereszt), újjászületése (Katolikus Karitás) és létrejötte (Baptista Szeretetszolgálat, Máltai Szeretetszolgálat, Ökumenikus Segélyszervezet, Református Szeretetszolgálat) abban az időszakban történt, amit Walker és Maxwell (2009) a humanitarizmus globális korszakaként (*globalization of humanitarianism*) aposztrofált (cit. Davey et al. 2013:5).

Ennek a folyamatnak egyik legfőbb jellemzője a nem kormányzati (NGO-k⁵) – különösen pedig a humanitárius – szervezetek számának ugrásszerű emelkedése volt.⁶ Ahogy Ferris (2005:312) idézi az Economist 1999. decemberi cikkét „a kommunizmus vége, a demokrácia terjedése a szegény országokban, a technológiai változások, a gazdasági integráció – röviden: a globalizáció – termékeny talajt teremtett az NGO-k növekedéséhez”. Anheier –Glasius – Kaldor (2004:448-450) statisztikailag is alátámasztották, hogy az 1990-es évtizedben az emberiség iránti aggodalom és a környezetvédelmi aggályok erősödése ugyancsak szerepet

---

⁵ Az NGO-k elnevezés először a nagy nemzetközi szervezetek (ENSZ, EU, Világbank) dokumentumaiban jelent meg és majd terjedt el általános elnevezésként az olyan nonprofit szervezetek megkülönböztetésére, amelyek tevékenységükben, működésükben és részben finanszírozásukban is az államtól, kormányzatoktól való függetlenséget és legfőképpen a politikamentességet hangsúlyozták (Bartal 2005:13).

⁶ A Nemzetközi Szervezetek Évkönyve 2000-ben már 26.000 nemzetközi NGO-t számlált, szemben, az 1990-es 6000-rel (Ferris 2005:312).

játszott a nem kormányzati szervezetek – általánosságban a globális civil társadalom – terjedésében.

A folyamat másik jellemzője, hogy a nem kormányzati, de különösen a humanitárius szervezetek mindinkább a politikai és társadalmi közfigyelem középpontjába kerültek. Ennek élénkülésében nagy szerepet játszott az is, hogy a humanitárius szervezetek által megvalósított programok – egyre növekvő mértékben – kormányzati támogatásokból és/vagy magánadományokból valósultak meg. Nem ritka az olyan nemzetközi humanitárius NGO, amely támogatásainak 90 százaléka kormányzati forrásokból származik, míg más szervezetek ennek felső limitet szabnak.⁷ Mindez komoly kérdéseket vet fel a szervezetek nemkormányzati-jellegét illetően, továbbá ahogy Barnett (2005:723) tanulmányában megállapítja, ez veszélyeztetheti ezen szervezetek semlegességét és politikamentességét is.⁸

Végezetül a humanitarizmus globális korszakának harmadik jellemzője az intézményesülés (Barnett 2005). Az 1990-es évektől meginduló intézményesülés egyrészt jelentette az ENSZ és az EU humanitárius tevékenységének intézményesülését,⁹ másrészt ezzel párhuzamosan a humanitárius szervezetek hálózatosodását (Anheier–Katz 2005), harmadrészt pedig az alapelvek meghatározását,¹⁰ működési sztenderdek¹¹ kidolgozását. Ennek a globális, egységes alapelveken és sztenderdek szerinti humanitárius segítségnyújtásnak az egyik „főpróbája” volt a 2004-es szumátrai katasztrófa, majd pedig 2010-ben a haiti földrengés idején megvalósult

---

⁷ Lásd például az 1948-ban létre jött OXFAM, amelynél a kormányzati támogatás mértékét 28 százalékban limitálták.

⁸ Jó példa erre a Médecins sans Frontier esete is, amelyet a beavatkozás és a be nem avatkozás dilemmája tört ketté. A beavatkozás párti, a Sarkozy-kormány későbbi külügyminiszterévé avanszált, szervezetalapító Bernard Kuchner ezért hozta létre 1979-ben a Médecins du Monde szervezetet. (lás erről bővebben: Kaldor 2004:171)

⁹ Az ENSZ közgyűlés 1991-ben a 46/182 számú határozatában fogadta el az Emergency Relief Coordinator (ERC) pozíció, majd pedig az 1998-as főtitkári reform eredményeképpen az Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) létrehozását. Az Európai Közösség által működtetett Humanitárius Hivatal (ECHO) 1992-ben alakult meg, majd pedig 2004-től a Hivatal vezetése biztosítható hatáskörbe került az Európán belüli és kívüli katasztrófák hatékonyabb kezelése érdekében.

¹⁰ A humanitárius segítségnyújtás főbb alapelvei az OCHA és az ECHO dekrétumai szerint az emberiség (*humanity*), a semlegesség (*neutrality*), a pártatlanság (*impartiality*) és a függetlenség (*operational independence*). 1994-ben jelent meg a Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and NGOs in Disaster Relief, amelyet azóta 140 szervezet írt alá. Ez az etikai kódex 10 alapelvet határozott meg a humanitárius szervezetek számára: 1. Elsődleges a humanitárius kötelezettség. 2. A segítségnyújtás mindenféle megkülönböztetés nélkül, míg a segítség prioritásának meghatározása kizárólag a szükségletek alapján történik. 3. A segély nem használható fel sem politikai, sem vallási célok támogatására. 4. Törekedni kell arra, hogy a segélyezés ne váljon kormányok külpolitikájának eszközévé. 5. A kultúra és a helyi szokások tiszteletben tartása. 6. A válságkezelés a helyi adottságok figyelembevételével valósuljanak meg. 7. Olyan módszereket kell találni, amelyek segítségével a programok végrehajtásába magukat a kedvezményezetteket is be lehet vonni. 8. A segélyezés az alapvető szükségleteket elégíti ki, ezen túlmenően pedig igyekszik támogatást nyújtani az esetleges jövőbeni katasztrófákra történő felkészülésben is. 9. Egyaránt felelősek vagyunk azokért, akiknek segíteni akarunk, és azoknak is, akiktől a forrásokat kapjuk. 10. Tájékoztató és hirdető tevékenységünk során a katasztrófák áldozatait méltósággal bíró emberi lényeknek kell tekintenünk, nem pedig számlomra méltó, remény nélküli lényekként.

¹¹ lásd: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response – The SphereProject 1998.

nemzetközi humanitárius összefogás. Ezekben a nemzetközi humanitárius akciókban már a magyar segélyszervezetek is aktívan vettek részt.

Részben a politikai, társadalmi percepció-váltás hatására, részben pedig a humanitárius programok komplexebbé válásával egyre inkább előtérbe került a humanitárius akciók és szervezetek átláthatósága és elszámoltathatósága. Ennek következtében mind általánosabb gyakorlattá vált a humanitárius programok hatásvizsgálata (Crips 2004). Míg kezdetben ezek az értékelések a pozitivista „cél – idő – input – output” módszereken nyugodtak (Frerks – Hilhorst 2002), addig – az ezredfordulót követően – a problémák és a programok komplexitása „kikényszerítette” az új típusú módszerek alkalmazását is (Hoffman et al. 2004; Watson 2008). Ilyen új típusú módszer az úgynevezett stakeholder – részvételi analízis, amely azt elemzi, hogy egy humanitárius program a helyi társadalomban eltérő értékek, érdekek, elvárások összjátékaként valósul meg (Estrella – Gaventa 1998; Catley et al. 2008). Módszertanilag pedig mindinkább teret nyert a kvalitatív (pl. interjúk, dokumentumelemzések, fókuszcsoportok) és kvantitatív vizsgálati módszerek (kérdőíves felmérések statisztikai másodelemzések) együttes alkalmazása a humanitárius programok értékelésében, hatásainak vizsgálatában.

Elisabeth Ferris 2011-ben megjelent tanulmányában hat megatrendet írt le (Ferris 2011:916-17), amelyek a következő évtizedekben alapvetően meghatározzák a humanitárius akciókat és a szervezetek működését:

- demográfiai trendek: a népességszám emelkedése, az időskorú és a városi népesség növekvő aránya.
- technológiai-tudományos trendek: a technológia és tudományos innovációk gyors változása, a közösségi média (*social media*) terjedése, a haditechnológiák fejlődése.
- gazdasági trendek: a jólét általános emelkedése mellett valószínűsíthető a gazdasági egyenlőtlenségek növekedése (különösen az Észak - Dél dimenziók mentén).
- politikai trendek, amelyeket a politikai erőterek globális változásai befolyásolnak majd, valamint
- környezeti trendek, miszerint a klímaváltozás várhatóan több természeti katasztrófát idéz majd elő, és végezetül
- a (politikai, katonai, a civil vagy a humanitárius) konfliktusok trendje azt jelzi, hogy lassú és elhúzódó válságfolyamatok lesznek jellemzők, amelyek főként a városokban fognak koncentrálni a következő évtizedekben.

Ferris (2011) úgy véli, nagyon fontos lenne, hogy a humanitárius szervezetek megértsék ezen jövőbeli trendekben rejlő kihívásokat. Ehhez elsősorban arra lenne szükség, hogy lépjenek túl a mindennapi működés problémáin és képesek legyenek kreatívabb távlatokban gondolkodni. Véleménye szerint a humanitárius akciók egyre mediatisáltabbá válnak, és „csak” addig tartanak, míg ez a média figyelem élénk.¹² Meggyőződése szerint a hatékonyabb humanitárius akciók érdekében újra kellene gondolni a klaszter-alapú segítségnyújtást, valamint a segélyszervezeteknek nagyobb hangsúlyt kellene fordítaniuk a segítségnyújtás, a rehabilitáció és különösen pedig a fejlesztési programok összehangolására.

A magyar segélyszervezetek főbb jellemzői

A humanitárius szervezetek rendkívül különbözőek nagyság, tevékenység és erőforrások tekintetében. Ezért általában két nagy csoport szerint osztályozzák őket: hitalapú (*faith-based*) és nem hitalapú (*szekularizált*) szervezetek. Noha a hitalapú szervezeteknek nincsen általánosan elfogadott definíciója, de Ferris (2005:312) szerint az alábbi egy vagy több jellemző valamelyikével rendelkeznek: kötődés valamilyen vallási szervezethez, missziójuk expliciten kapcsolódik vallási értékekhez, pénzügyi támogatásukat (vagy egy részét) vallási közösségektől kapják, szervezetirányításukban a vezetőket/tagságot vallási hit vagy az egyházhoz való tartozás alapján választják és a szervezeti értékekben közvetlenül megjelennek a vallási értékek.

A magyar humanitárius „piac” egyik sajátossága, hogy a hat segélyszervezet közül öt (Baptista Szeretetszolgálat, Katolikus Karitás, Máltai Szeretetszolgálat, Ökumenikus Segélyszervezet, Református Szeretetszolgálat) hitalapú, egyház-közeli, míg a Vöröskereszt szekularizált szervezetnek tekinthető.

A nemzetközi szakirodalomban két megközelítés tapintható ki arra nézve, hogy a szekularizált és a hitalapú humanitárius NGO-k miért és hogyan különböznek egymástól. Az egyik nézet (Stoddard 2003:27) szerint egyrészt a missziójuk, amire a tevékenységüket építik, különbözteti meg őket, másrészt pedig az, ahogyan a vallási értékeket a szekuláris célokkal kombinálják. A másik nézet (Berger 2003) képviselői úgy vélik, hogy a hitalapú szervezetek abban különböznek a szekularizált szervezetektől, de egymástól is, hogy a vallás milyen fokon járja át tevékenységüket. Berger amellet érvel, hogy egyetlen szervezet sem tekinthető „tisztán” hitalapúnak vagy szekularizáltnak, ez a vizsgálat szintjétől függ, de nyilvánvaló,

---

¹² Briefcase NGO-knak nevezi Ferris azokat a szervezeteket, amelyek csak akkor és addig láthatók, amíg látványos vészhelyzet van (Ferris 2005:318).

hogy a vallás szerepe akkor a legszignifikánsabb, ha közvetlenül befolyásolja a szervezet működését. Az ilyen szervezeteket evangelizáló humanitárius szervezeteknek nevezik, hiszen számukra a humanitárius tevékenység csak másodlagos a hit terjesztése mellett.

Laura Thaut (2009) tanulmánya alapján úgy véljük, a humanitárius szervezeteket egy kontinuumon lehet elhelyezni, aminek egyik végpontján a szekularizált, a másikon pedig az evangelizáló szervezetek állnak. Ahhoz, hogy egy hitalapú humanitárius szervezet helyét teoretikusan ki lehessen jelölni ezen a spektrumon, meg kell vizsgálni a vallás hatását a szerint (Thaut 2009:328), hogy mi a szervezet missziója, azaz miként tekint a szolgáltatásokra, programokra és ezekkel mi a célja. Továbbá, mi a viszonya a vallási bázishoz, azaz a szervezetnek mennyire erős vagy gyenge a kötődése kongregációjához vagy más vallási szervezetekhez. Milyen a személyzeti politikája (*staff policy*), azaz vezetői, munkatársai, illetve önkéntesei alkalmazásánál a vallási identitás mennyiben meghatározó. Végezetül pedig anyagi erőforrásai tekintetében mennyiben tud támaszkodni a vallási közösségtől származó adományokra, illetve a kormányzati támogatásokra. Elemzésünkben ezt a szempontrendszert még egy változóval egészítjük ki, mégpedig az alapítási körülmények vizsgálatával, mivel úgy véljük, ez a magyar segélyszervezetek jellemzésénél egy igen releváns és a szervezet fejlődését, működését is meghatározó szempont.

A fenti szempontok vizsgálata alapján Thaut (2009) alkalmazkodó humanitarizmust (*accomodative humanitarianism*) megjelenítő szervezetekként írja le azokat a hitalapú segélyszervezeteket, amelyek expliciten nem valósítanak meg hitre épülő missziót, sőt a hitet humanisztikus szempontból értelmezik és gyöngén kötődnek az egyházi hierarchiához. Jól ötvözik a vallási értékeket és a szekuláris célokkal, ezért széles társadalmi támogatói bázissal rendelkeznek. Tevékenységüket egyfajta racionális hatékonyság hatja át, és személyzeti politikájukban a professzionalizmust helyezik előre.

A szintézis humanitarizmussal (*synthesis humanitarianism*) jellemezhetőek azok a szervezetek, amelyek sokban hasonlítanak a szekularizált szervezetekre, de missziójukban a vallásosság dominánsan jelenik meg. Tevékenységük középpontjában az intézmények (család, egyház) állnak, fontosnak tartják, hogy az fizikai-emberi szükségletek mellett a spirituálisakat is kielégítsék a segítségnyújtás során. Tagjaik, önkénteseik, illetve szervezeti felépítésük, valamint személyzeti politikájukban erősebben kötődnek az egyházi kongregációhoz, hierarchiához. Ezt a kötődést a szervezet erőforrásai tekintetében megfelelően tudják kamatoztatni is.

Most pedig nézzük meg, mi jellemzi a magyar humanitárius „piac” szereplőit a fenti szempontok alapján. A 132 éves múltra vissza tekintő Magyar Vöröskereszt a humanitárius

feladatokat is ellátó segélyszervezetek közül az egyetlen szekularizált szervezet. Története több szakaszra is osztható, hiszen a hazai politikai-társadalmi változások alapvetően befolyásolták a szervezet működési kereteit. A szocializmus alatt párt állami befolyás és ellenőrzés alatt álló Vöröskereszt a rendszerváltozással új kihívások elé került. A demokratikus társadalomban elfoglalt státuszát az 1993. évi XL (azóta módosított) törvény rendezte, amely újraszabályozta alaptevékenységét és működési garanciáit. A Vöröskereszt szervezeti irányításában továbbra is a demokratikus centralizmus elve érvényesül, de a megyei szervezetek önálló jogi státusszal rendelkeznek. A szervezet misszióját a Nemzetközi Vöröskereszt által kidolgozott hét alapelv határozza meg.¹³ A rendszerváltozás után a Vöröskereszt „megújulva megmaradását” számos probléma nehezítette, így például: szervezeti felépítésében megtartotta a megyei-települési hálózatát, de tagsága jelentős részét elvesztette. Bár a 2010-es adatok szerint a Vöröskeresztnak országosan 3160 szervezete és „már csak” 129 ezer tagja, 46 ezer önkéntese volt,¹⁴ de ezzel még mindig az egyik legjelentősebb tagsági és önkéntes bázissal rendelkező szervezet egyike. További kihívást jelentett a Vöröskereszt számára az elmúlt évtizedben egyfelől az előregedő aktivista bázis és az ifjúsági korosztály bevonása, másfelől a közfeladatok ellátása (véradásszervezés, elsősegély oktatás, katasztrófa készenlét és segítségnyújtás, szociális szolgáltatások) mellett olyan új innovatív programok kidolgozása, amelyek népszerűvé teszik a szervezetet és a társadalmi reputációját növelik. Erőforrásait tekintve a Magyar Vöröskereszt kiemelt helyzetét mutatja, hogy támogatását a költségvetés egészségügyi fejezete rögzíti. Meg kell jegyezni, hogy a szervezet gazdálkodását az elmúlt egy évtizedben több az ÁSZ által is vizsgált szabálytalanságok, botrányok jellemezték.¹⁵ Bevételeit tekintve a Vöröskereszt nem csak a hazai segélyszervezetek, hanem a magyar nonprofit szektor egyik legnagyobb erőforrásokkal rendelkező szervezete.¹⁶ Bevételeinek döntő hányada állami támogatás, míg az adományok az összes bevétel 35 százalékát tették ki a vörösiszap-katasztrófa évében.

---

¹³ <http://www.voroskereszt.hu/kueldetesuenk.html>

¹⁴ Meg kell jegyezni, hogy ez a taglétszám 2006-ban még 275 ezer főt számlált és az önkéntesek száma pedig 42 ezer fő volt. 2009-ben pedig már csak 157 ezer fő. http://magyarnarancs.hu/belpol/kihagyott_ziccerek_-_verzo_voroskereszt-65531

Ez taglétszám a közhasznúsági jelentés szerint a 2009.évinek a 82 százalékát tette ki. <http://www.voroskereszt.hu/szervezetuenk/44-nemzeti-szervezetuenk/810-a-magyar-voeroeskereszt-a-nemzetkoezi-voeroeskereszt-es-voeroesfelhold-mozgalom-resze.html>

¹⁵ „Ez azt jelenteti, hogy minden gyülekezeti tag küldetése az evangélium hirdetése, a Jézus Krisztusról való bizonyágtétel azok felé, akik még nem hallottak Róla, nem ismerik Őt, vagy akiknek valamiféle téves elképzelésük van az üdvösség felől. A Megváltó szeretetét.” <http://www.origo.hu/itthon/20121106-a-magyar-voroskeresztrol-szolo-torvenytervezet.html>

¹⁶ A vörösiszap-katasztrófa két évében a szervezet összbevétele 6,32 milliárd Ft (2010), illetve 6,37 milliárd Ft (2011) volt. Az adományok összege 2,38 milliárd forintot tett ki.

Az öt hitalapú segélyszervezet egyházi és/ vagy magán személyek általi alapítására valamivel a rendszerváltozás előtt (Máltai Szeretetszolgálat, 1989), vagy a rendszerváltozás után nyílt mód (az Ökumenikus Segélyszervezet és a régi tradíciókat felelevenítő Katolikus Karitás 1991, a Baptista Szeretetszolgálat, 1996), míg a Református Szeretetszolgálat pedig 2006-ban jött létre. Működésük első tíz évében rakták le hazai intézményhálózatuk alapjait, alakították ki szakember gárdájukat, önkéntes bázisukat, és nem utolsósorban építették ki társadalmi elismertségüket akcióik, programjaik és szolgáltatásaik révén.

Szervezeti struktúrájában a Katolikus Karításra az egyházmegyei és ezen belüli területi csoportok szerinti felépítés a jellemző (590 plébániai karitás csoportjában megközelítőleg 6000 önkéntes tevékenykedik). A Máltai Szeretetszolgálat regionális hálózatot alakított ki (a hét régióban körülbelül 100 csoportja és 3000 körüli önkéntese van). Az Ökumenikus Segélyszervezet struktúráját az jellemzi, hogy intézményei főként Budapesten és elszórtan az országban, hét településen található. A Baptista Szeretetszolgálat hasonlóképpen épül fel, de a Szeretetszolgálat és intézményei szoros szimbiózisban működnek a Baptista Egyházzal.

Ez a regionális, megyei hálózatokra, illetve központokra épülő hazai segélyszervezeti-struktúra alapvetően megszabja a szervezetek mobilizálható erőforrásait, valamint reakcióképességét katasztrófák idején.

A Református Szeretetszolgálat kivételével minden segélyszervezet élén egyházi tisztséget is betöltő vezető áll. Míg a Katolikus Karitás esetében a 15 egyházmegyéből hatban egyházi személy a vezető (de a területi csoportokat nem egyházi személyek irányítják), addig a Máltai Szeretetszolgálatnál a hét régióvezető egyike sem egyházi személy. Mind a Katolikus Karitás, mind pedig a Máltai Szeretetszolgálat előírja tagjainak a katolikus vagy keresztény felekezethez való tartozást.¹⁷

A szervezeti missziót vizsgálva azt láthatjuk, hogy a Katolikus Karitás, a Máltai és a Református Szeretetszolgálat missziója a vallási értékeken és az egyházhoz tartozáson nyugszik. Míg a Baptista Szeretetszolgálat missziójának megfogalmazásában inkább az evangelizáló szervezetekhez közelít,¹⁸ addig az Ökumenikus Segélyszervezetnél a társadalmi alapelvek és az emberi jogok a hangsúlyosabbak.

Bevételeit tekintve az öt hitalapú, egyház-közeli szervezet közül a Máltai Szeretetszolgálat rendelkezik (kiterjedt szolgáltatói és intézményi tevékenységéből következően) a legnagyobb

---

¹⁷ „Rendes (aktív) tag az lehet, aki a római vagy görög katolikus egyházhoz, illetve más keresztény felekezethez tartozik.” <http://www.maltai.hu/?action=subpage&subpageid=751>

¹⁸ „Johann Gerhald Oncken mondotta: »Minden baptista misszionárius.« Ez azt jelenti, hogy minden gyülekezeti tag küldetése az evangélium hirdetése, a Jézus Krisztusról való bizonyágtétel azok felé, akik még nem hallottak Róla, nem ismerik Őt, vagy akiknek valamiféle téves elképzelésük van az üdvösség felől.” <http://baptistasegely.hu/kik-a-baptistak>

gazdasági erővel, majd pedig az Ökumenikus Segélyszervezet.¹⁹ E két szervezet 2010. évi összes bevételében a központi költségvetésből származó bevételek 45-38 százalékot, a magán adományok pedig 28-34 százalékot tettek ki. A többi segélyszervezet tipikus adományokból élő szervezetnek tekinthető, hiszen összbevételeik 74-90 százaléka magánadományokból származott.²⁰

Végezetül pedig, a nagyobb nemzetközi humanitárius akciókba a hazai segélyszervezetek a második évezredben kapcsolódtak bele és szereztek tapasztalatokat. Ezt megelőzően főként Kárpát-medencei országokba nyújtottak segítséget, az Ökumenikus Segélyszervezet és a Baptista Segélyszolgálat kivételével, amelyek már a kilencvenes évek végén bekapcsolódtak a nemzetközi humanitárius programokba. Természeti katasztrófák terén a hazai segélyszervezetek első nagy „főpróbája” a 2001-es beregi árvíz volt. A segélyszervezetek közül a Katolikus Karitás a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálattal egyeztetve az ingóságpótlásban vállalt részt.²¹ Majd’ egy évtizeddel később, a 2010-es borsodi árvíz idején, már szervezetten és a terület felosztási elvet követve négy segélyszervezet – a Katolikus Karitás, a Máltai Szeretetszolgálat és az Ökumenikus Segélyszervezet és a Vöröskereszt – vállalt vezető szerepet a mentésben, a kárenyhítésben és a helyreállításban.

Összegezve, amennyiben Thaut tipológiája alapján akarjuk jellemezni az öt hitalapú szervezetet a következőket állapíthatjuk meg: szervezeti felépítése, missziója, és ahogy majd az elemzésben látni fogjuk széles adományozói bázisa, valamint racionális-technokrata jellegű segélyezési módszere alapján az Ökumenikus Segélyszervezet az alkalmazkodó humanitarizmust (*accomodative humanitarianism*) megjelenítő szervezetek főbb jellemzőit viseli magán. Azon a széles kontinuumon, amit a szintézis típusú humanitárius szervezetek képviselnek, a Református és a Máltai Szeretetszolgálat szervezeti felépítésében és missziójában a vallásosság kevésbé dominánsan jelenik meg, mint a Katolikus Karitásnál és a Baptista Szeretetszolgálatnál. Ahogy majd később bemutatjuk, e két utóbbi szervezet inkább

---

¹⁹ 2010-ben a Máltai Szeretetszolgálat 4,7 milliárd, az Ökumenikus Segélyszervezet 3,06 milliárd, a Katolikus Karitás 1,08 milliárd, a Baptista Szeretetszolgálat 1,09 és a Református Szeretetszolgálat pedig 343 millió forint összbevételeiből gazdálkodott. 2011-ben a Máltai Szeretetszolgálat növelte bevételeit (5,8 milliárd Ft), míg a többi szervezetnek csökkent az összbevétele: Ökumenikus Segélyszervezet 1,45 milliárd, a Katolikus Karitás 517 millió, a Baptista Szeretetszolgálat 938 millió és a Református Szeretetszolgálat pedig 111 millió forint. Meg kell jegyezni, hogy 2010 nyarán a szervezetek jelentős támogatásokat mozgattak meg az árvízkárosultak megsegítésére is.

²⁰ 2011-ben a katasztrófa újjáépítési időszakában minden segélyszervezet növelte a központi költségvetésből származó bevételeinek arányát, ezzel együtt a magánadományokból származó bevételek aránya pedig csökkent: a Katolikus Karitás esetében 91-ről 45 százalékra, a Baptista Szeretetszolgálatnál 74-ről 71 százalékra, a Máltai Szeretetszolgálatnál 28-ről 27 százalékra, az Ökumenikus Segélyszervezetnél pedig 34-ről 33 százalékra.

²¹ <http://index.hu/politika/belfold/arvizdosszie/arviz2001/arviz0323/>

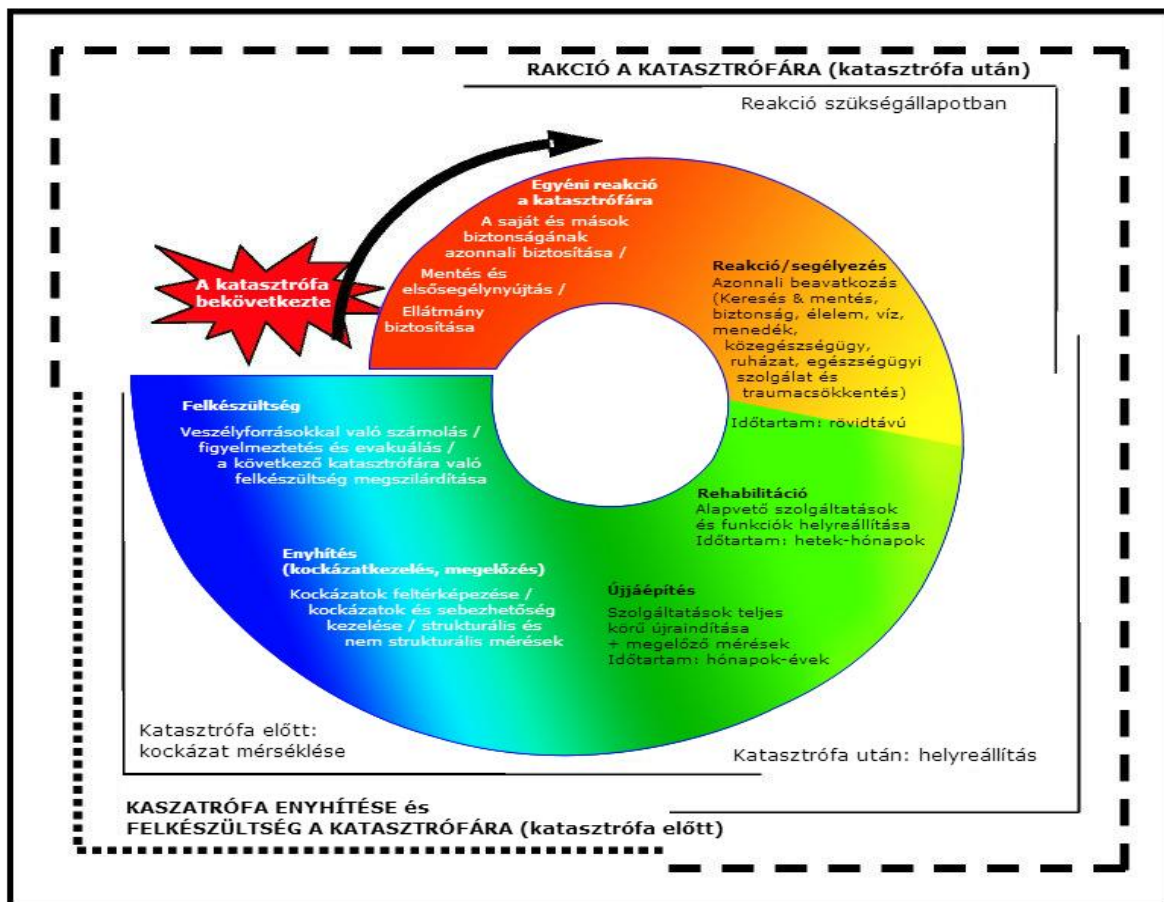
a klasszikus humanitárius feladatok ellátására „szakosodott”, míg a Máltai Szeretetszolgálat tevékenységében a „modernebb”, egyéniesítő, segítő és szociális munka dominál.

Noha a fenti besorolás erősen teoretikus jellegű, de kutatásunkban igazolni tudtuk azokat a sajátosságokat, amelyek alapján jobban érthetővé válik a hazai segélyszervezetek működése, tevékenysége, módszerei és adománygyűjtési stratégiái. Úgy véljük mindezen jellemzők magyarázzák azt is, hogy egy katasztrófahelyzetben milyen tevékenységet, milyen módon vállalnak fel és milyen erőforrásokat tudnak mindehhez mozgósítani.

A vörösiszap-katasztrófa kronológiája a katasztrófa-menedzsment ciklusai alapján.

A nemzetközi katasztrófa-menedzsmenti szakirodalomban nincsenek standardizált szabályok arra nézve, hogy hány fázist különböztetnek meg egy katasztrófa menedzsmenti ciklusban (lásd. Warfield, 2003; Khan et al. 2008).

1.ábra A katasztrófa menedzsment ciklusai

Forrás: Khan et al. 2008:47 alapján

A legegyszerűbb séma szerint a katasztrófa menedzsment két fő szakaszból áll: egy katasztrófa előtti és egy utáni szakaszból. Ahogy a fenti ábrán is látható, a katasztrófa előtti szakasz a kockázatok csökkentését, azaz a felkészülést és a megelőzést jelenti, míg a katasztrófa utáni fázis az alábbi alszakaszokat foglalja magában:

- a katasztrófa kitörését természetesen mindig egy individuális reakció követi a helyi lakosság részéről: a menekülés, a saját és mások életének, javainak mentése.
- Ezt követően lép be a gyors reagálás, a gyors segítségnyújtás alszakasza, ami az azonnali és már szervezett beavatkozásokat, az alapvető szükségletek biztosítását jelenti.
- A rehabilitáció alszakaszában, amely néhány héttől akár hónapokig is eltarthat, visszatérnek az alapvető szolgáltatások és funkciók, míg
- a hónapoktól évekig húzódó újjáépítés időszakában állnak teljesen helyre a szolgáltatások és a további megelőző intézkedések a katasztrófa sújtotta területen.

A vörösiszap-katasztrófa gyors segítségnyújtási időszakában két probléma nehezítette a katasztrófa elhárítás stakeholdereinek együttműködését. Egyfelől a segélyszervezetek bevonásának protokollja a nemzetközi gyakorlattól eltérően történt. 2010. október 4.-én egyetlen segélyszervezet sem hivatalos forrásból – az Országos Katasztrófavédelmi Hivataltól – szerzett tudomást a katasztrófáról. A Katolikus Karitás egyházmegyei vezetője „véletlenül” éppen környéken járt, a Vöröskereszt megyei igazgatóját a helyi vöröskeresztes csoport vezetője értesítette, míg a többi szervezet főként az elektronikus hírforrásokból szerezte be információit. Gyakorlatilag a Vöröskereszt, a Karitás és egy civil szervezet, az ajkai Kristályvölgy Egyesület 2-3 órán belül, míg a többi szervezet körülbelül este hét órára érkezett meg az első szállítmányokkal a katasztrófa sújtotta településekre. A helyzetet különösen nehezítette, hogy ebben az időben még folytak a borsodi árvíz helyreállítási munkálatai, tehát a Máltai Szeretetszolgálat, az Ökumenikus Segélyszervezet és a Katolikus Karitás szervezeti erőforrásai ebbe a térségbe voltak csoportosítva.

Másfelől a stakeholderek közötti kompetencia-problémák, valamint az információs deficit akadályozták a segélyszervezetek hatékonyabb munkáját, együttműködését a többi résztvevővel.

„A normális menet az lett volna, hogy a Katasztrófavédelem abban kérne tőlünk segítséget, amit ő nem tud megoldani. Egy katasztrófa során vannak olyan feladatok, amit egy állami szervnek kell megoldani, de vannak olyan feladatok, ami a segélyszervezetekre hárul. Amikor mi a médiából értesültünk róla, aki éppen ráért, az vállalhatta azt, hogy lemegy oda.”²²

---

²² Részlet a Katolikus Karitás munkatársával készült interjúból.

„A legfontosabb az, hogy a segélyezést a katasztrófa sújtotta területen a Katasztrófavédelemmel és az önkormányzattal együttműködve végezzük. Ehhez az kell, hogy az önkormányzattól megérkezzen a legfontosabb információ, ez egyébként elég későn érkezett meg, azaz kik azok az emberek, akik érintettek a katasztrófában. Ugyanis, ez megint a normához tartozik, hogy mi nem vagyunk hivatottak eldönteni, mert nem ismerjük a helyszínt teljes alaposággal, hogy valaki érintett, nem érintett, rászorult, nem rászorult. Az állami szervezeteknek nem az a feladatuk, hogy a segélyszállítmányokat fogadják, hanem, hogy ezen információkat kiadják.”²³

A közös tanulási folyamatot azonban jól reprezentálja, hogy a vörösiszap-katasztrófát követően megszületett Katasztrófavédelmi Törvény rendezi a katasztrófavédelem és a segélyszervezetek közötti együttműködést. A Belügyminisztérium és a Katasztrófavédelmi Főigazgatóság együttműködési megállapodást kötött az öt nagy segélyszervezettel, hogy koordinálják tevékenységüket a jövőben.

A vörösiszap-katasztrófa egy ponton tért el a „klasszikus” katasztrófamenedzsmenti ciklustól. A második héten megtörtént a kolontári lakosság teljes evakuálása, mivel október 9.-én elterjedt, hogy megrepedt a második tároló is. Ekkor egy éjszaka alatt 300 ember számára kellett gyors elhelyezést biztosítani az ajkai sportcsarnokban.

1. táblázat A vörösiszap-katasztrófa menedzselésének algoritmusai Kolontáron és Devecserben

Egyéni szintű reagálás a katasztrófára	első nap
Gyors segítségnyújtás, kármentesítés	első naptól 2.-4. hétig
Evakuálás Kolontárról	2.-3. hét
Rehabilitáció	2010 decemberéig
Újjáépítés	első szakasz: 2011 júliusáig
	második szakasz: 2012. október - decemberig

A katasztrófa-rehabilitáció három hónapos időszaka 2010 karácsonyával ért véget. A terepen résztvevő összes segélyszervezet közreműködésével megszervezett karácsonyi ünnepeket minden megkérdezett kiemelte, mind érzelmi, mind közösségi funkciója, mind pedig a segélyszervezetek összefogásának példája miatt.

„Azt láttuk, hogy az embereknek nem szól másról az életük, mint a kárenyhítésről és a munkába járásról. Pszichésen még jobban megterhelte őket és kezdtek belefásulni a dolgokba. Akkor szervezetünk egy közös karácsonyi műsort a többi szervezettel együtt. Amikor láttuk, hogy ennek tényleg milyen felüdítő hatása volt, töltekeztek belőle, akkor mi folytattuk ezt a továbbiakban is.”
 „Karácsonykor a segélyszervezetek közös szervezésben rendezték meg a karácsonyi ünnepeket, amire mindenkit, károsultat, nem károsultat is meghívtak. Ennek forrása az a 72 millió forint volt, ami a

²³ Részlet a Katolikus Karitászmunkatársával készült interjúból.

NEFMI 100 Ft-os adománygyűjtéséből jött össze. Mindenki kapott 10.000 Ft-os utalványt, illetve a károsultak gyermekekként 50.000 Ft-ot. ²⁴

Ekkor már lehetett tudni, hogy 2011. januárjától elindul az újjáépítés: a kormány kötelezettséget vállalt a károsultak házainak újjáépítésére – ahogy ez a beregi árvíz idején is megtörtént –, de az korántsem volt teljesen tisztázott, hogy a segélyszervezeteknek az ingóságpótlásban mekkora szerep jut és milyen források állnak majd rendelkezésükre. Az újjáépítés első időszaka, amely a vörösiszap-katasztrófa esetében alig fél év alatt lezajlott, és elsősorban a lakóparkok elkészülését jelentette Devecserben és Kolontáron. Ide azok a károsultak költözhetek, akik lakóingatlanának értéke meghaladta a négymillió forintot és elfogadták ezt a kártalanítási formát.

„Az egész folyamatot azonban nagyban meghatározta a kárenyhítés bürokráciája. Tavasszal kezdődött a bontás, aztán a szerződéskötések időszaka. Márciustól az ingóságpótlás, és júniustól zajlottak a beköltözések a lakóparkba. Majd ezután volt még a melléképületek építése is. ²⁵

Az újjáépítés második szakasza gyakorlatilag 2012 decemberében zárul le, ekkora fejeződtek be véglegesen (főként Devecserben) a közösségi célú beruházások, illetve rendeződött el a problémásabb használt ingatlanok vásárlása. ²⁶

A katasztrófát követő értékeléseikben az eseményeket az egyes segélyszervezetek saját szempontjaik alapján is szakaszolták. Mint az alábbi idézet alapján látható, a tevékenységében az egyéniesítő, segítő-szociális munkára hangsúlyt fektető Máltai Szeretetszolgálat a „technokrata” menedzsmenti értékelési szempontok mellett a pszicho-szociális tényezőknek is nagyobb hangsúlyt adott.

„A szakirodalom alapján öt fázis tudnék megkülönböztetni és ez itt is tökéletesen érzékelhető volt. Az első, hogy megtörténik a katasztrófa és a lakosság segíti egymást, ők kezdik el a mentést. A második az, amikor mindenki menti a menthető. A harmadik a beavatkozó szervezetek megjelenése, kialakul egy káosz, a lakosság nem látja át már, hogy mi történik. Ez bizonytalanságot szül, másrészt mindenkinek be kell rendeződnie a szervezetek által diktált rendbe. Negyedik, megjelennek a humanitárius szervezetek, az önkéntes és önjelölt segítők, »mindenki mindenkivel összeveszik«. Az ötödik a katasztrófa által keltett negatív érzések, a poszttrauma feldolgozása, ami eltarthat 3-5 évig is. ²⁷

Ez a nézőpont már arra is utal, ahogy majd a következő elemzési részben is láthatóvá válik, hogy a közös működési sztereotípiák mellett, minden segélyszervezetnek voltak/vannak olyan speciális tevékenységei, módszerei, amelyek megkülönböztetik őket a többi szervezettől.

²⁴ Részlet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjúból.

²⁵ Részlet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjúból.

²⁶ Használt ingatlan az a károsultat kártalanították, aki nem kívánt a lakóparkba költözni, illetve előző lakóingatlanának értéke nem haladta meg a négy millió forintot. A használt ingatlan vásárlása történhetett a károsult településeken vagy bárhol máshol.

²⁷ Részlet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjúból.

A segélyszervezetek közötti koordináció, avagy az együttműködés dilemmája

Ahogy az első fejezetben is bemutattuk, a nemzetközi humanitárius akciók egyre inkább kidolgozott sztenderdek szerint zajlanak le. Ennek egyik módszere a klaszter-típusú humanitárius segítségnyújtás, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a segélyszervezetek terület és tevékenység alapján rendeződnek csoportokba. A humanitárius segítségnyújtásban a klaszter megközelítés elvi alapja a szoros partnerség az egyes csoportok kulcsszereplői között. Ez tartalmában a kiszámíthatóságon, a kapacitások felelősségteljes felhasználásán, a koordináción és az elszámoltathatóságon nyugszik (Stoddard et al. 2007).

Főként a nemzetközi segélyezési gyakorlatot szerzett hazai segélyszervezetek próbálták meg több-kevesebb sikerrel adaptálni a vörösiszap-katasztrófa idején a klaszter-típusú segélyezést. Ennek érdekében a segélyszervezetek között – a Vöröskereszt kivételével – partnerségi együttműködés jött létre 2010. október végétől, amelynek koordináló szerve a Civil Humanitárius Koordinációs Központ (CHKK) lett.

„Eddig az volt a gyakorlat, hogy mindegyik szervezet önállóan döntötte el, hogy akar-e tevékenykedni mit, és hol. Aztán nagy nehezen időnként létrejött egy koordinációs fórum, először például 2001-ben a beregi árvíznél, aztán 2010-ben a borsodi árvíznél. ....Itt a négy egyházi háttérű szervezet – majdnem a Karitatív Tanács mintájára – megállapodott abban, hogy mire terjed ki ez a koordinációs mechanizmus és milyen gyakran egyeztet. Gyakorlatilag hetenként, szerdánként a kolontári önkormányzat testületi termében ült össze a négy szervezet. Meghívtuk természetesen a Vöröskeresztet, ami akkor is bejelentette, majd utána is bejelentette, hogy ők ebben a formában nem fognak csatlakozni. Az egésznek a háttere az volt, hogy ők végig meg akarták őrizni az önállóságukat; »ők nem fogják korlátozni semmilyen formában a tevékenységüket.«”²⁸

A segélyszervezetek együttműködését elemezve meg kell jegyezni, hogy egyrészt, a vörösiszap-katasztrófa példanélküli természeti és környezeti pusztítása és tragikus jellege miatt sem nemzetközi, sem hazai szinten nem nagyon voltak arra nézve tapasztalatok, hogy melyek a hatékony beavatkozás módszerei. Másrészt, a közvetlenül károsultak (akiknek háza, minden ingósága megsemmisült) száma mintegy 350 családot tett ki. Ezt a károsulti létszámot erőforrásait tekintve (az országos szintű, nagy méretékű adományozás révén) a négy nagyobb segélyszervezet bármelyike képes lett volna egyedül is ellátni. (Az már a segélyezési dilemma része, hogy egy ilyen civilizációs katasztrófánál „csak” a közvetlenül károsultak tekinthetők-e

---

²⁸ Részlet az Ökumenikus Segélyszervezet munkatársával készült interjúból. Abban ma már megoszlanak a vélemények,²⁸ hogy korábban volt-e partnerségi jellegű egyeztetés a hazai segélyszervezetek között. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársa szerint: „Felsőzsolcán volt az, hogy összeültünk és megbeszéltük, hogy melyik szervezet mit csinál, bár már korábban is volt egyeztetés a szervezetek között, de nem volt ilyen mély. A Reformátusok vitték a konyhát, a MÖSZ utalványt osztott, a Karitásztatarozott. Zsolcán rengeteg adomány összegyűlt és ott vezettük be az be az adománykártyát is. Szóval ez a CHKK, még ha ilyen hangzatos nevet is adunk neki, és egyesek ennek a vezetőjeként akartak tündökölni, nem itt jött létre, ez már korábban is működött.”

károsultnak, vagy mindazok is, akik átélték, bár fizikai, anyagi kárt nem szenvedtek.) Harmadrészt a felfokozott társadalmi és média figyelem szinte kikényszerítette a katasztrófa elhárításában érintett minden szereplő együtt és egyszerre való részvételét és beavatkozását, amely a katasztrófa méreténél nagyobb erőforrás-allokálást jelentett.

„Nagyjából október végére kialakul az ellátotti létszám, hogy mennyi ember a közvetlen károsult. Itt még nem, de majd a szervezetek nagyjából felosztják, hogy arányos mennyiségben vegyenek részt az ingatlanpótlásban. Az egy hatalmas önmérséklet, hogy egy olyan szervezet, amelyiknek 200 milliója van, a másinak 500 milliója, a harmadiknak meg csak 30 milliója, mégis egyenlő számú ellátotti létszámot vállalnak. Ez a nagyoktól elég nagy önmérsékletet kívánt. Nyugodtan mondhatta volna, szinte bármelyik szervezet Devecserben – a Baptisták és a Reformátusok kivételével -, vagy például a két katolikus szervezet, hogy mi majd mindent megcsinálunk. Nem azért, mert annyira büszkék voltak, ez egy extrém helyzet volt, mert annyi pénz volt, és így lettek kompromisszumok.”²⁹

A négy egyház-közelbeni szervezet együttműködésének eredményeképpen létrejött a közös kedvezményezetti adatbázis és a Máltai Szeretetszolgálat által már korábban Felsőzsolcán kipróbált adománykártya. Mindez, a korábbiakhoz képest új alapokra helyezte a segélyszervezetek együttműködését, hiszen alapvető információkat osztottak meg egymással, illetve az tevékenységük átláthatóságát is erősítették ezzel.

„Tehát létrejön a közös adatbázis, meg az adománykártya, ez volt a leglényegesebb, amit az öt szervezet logójával ellátunk. Azon regisztrált mindenki, aki adományt adott az embereknek, és csak azzal az adománykártyával kérhetett bárki, bármelyik szervezettől adományt. Így mindenki belekerült az adatbázisba, minden szervezet vállalta ezt a maga területén. Megbeszéltük, hogy ki melyik területen, mit dolgozik. Mindenki, aki kapott valamilyen kedvezményezetti listát az önkormányzattól, vagy saját felmérés alapján volt neki, akkor ezt bedobta a közösbe és kijött egy végleges adatbázis, és azoknak név szerint készül egy adománykártya.”³⁰

A nemzetközi klasztermódszert alkalmazva, a területi felosztás szerint az Ökumenikus Segélyszervezet Kolontáron, míg a többi szervezet Devecserben működött, mivel ott kellett nagyon számú károsultat ellátni. A tevékenységbeli klasztert a klasszikus ENSZ-klaszterek alapján alakították ki (figyelembe véve, hogy mit vállal ebből az állam, illetve a helyi önkormányzat): élelmiszer, egészségügyi ellátás, higiénia, természetbeni adományok (a ruhaosztás), a lakhatás biztosítása és ingóságpótlás.

„A tevékenységet osztottuk fel. A CHKK-t azért hoztuk létre, hogy tényleg koordináljuk a segélyezést, mert ami addig ment az már úgy nem volt jó. Ne legyen se túl-, se alulsegélyezés például. Én úgy gondolom, hogy ebben a fórumban mindenki meg tudta találni a testreszabott feladatát. Arra is lehetőség volt, hogy mindenki megmutassa magát. Ennek a kommunikációja is úgy ment, hogy ki, mit csinált. Én nem gondolom azt, hogy itt ebben a fórumban bárki is háttérbe szorult volna. A Vöröskeresztnek is ugyanígy lett volna helye.”³¹

---

²⁹ Részlet az Ökumenikus Segélyszervezet munkatársával készült interjúból.

³⁰ Részlet az Ökumenikus Segélyszervezet munkatársával készült interjúból.

³¹ Részlet a Katolikus Karitás munkatársával készült interjúból.

A CHKK-ból kimaradó Vöröskereszt kívülállását a szervezet képviselői főként tapasztalataikkal, segélyezési múltjukkal és az ellátandó terület nagyságával magyarázták.

„A CHKK-ban mi azt mondhatnám, » ENSZ-megfigyelőként « vettünk részt, nem tudtunk illeszkedni, szakmai, elvi különbségek voltak köztünk. Meg aztán nem akartunk belemenni, ki akartunk maradni abból a rivalizálásból, pozicionálásból, ami ott folyt. Nekünk a kapott adományokat ki kellett osztani, mert nagyon sok gyorslejárathú élelmiszer volt közte. Mit csináltunk volna azokkal, ha betartjuk a kéthetenkénti osztást, és lejárnak? Hogy számoltunk volna el adományozóink felé? Én csak az Országos Központ felé tartozom elszámolással. Egyébként a Vöröskereszt alkalmas lett volna az egész katasztrófa segélyezésének megoldására, míg pl. más kisebb szervezetnek, alig 5 éves gyakorlata van ezen a területen. Egyébként nekünk szerződésünk volt a devecesteri önkormányzattal a segélyáru raktározására és kiosztására. Szerintem ilyen esetekben jó, ha egy külső szervezet irányítja a segélyszervezeteket is, és erre a Katasztrófavédelem a legalkalmasabb, hiszen ő hozott rendszert az egész katasztrófa elhárításba...A különbség a szervezetek között az, hogy a Vöröskereszté törvényileg is le van szabályozva, mi szuverén szervezet vagyunk, ezért sokkal jobban is tudunk reagálni. Mi az embert kell, hogy nézzük, és azt kell betartani, ami elő van írva.”³²

Ez egyrészt rámutat a magyar humanitárius „piac” régi és új szereplői között a kialakulási előnyökön alapuló ellentétekre. A fenti interjú részlet alapján arra is érdemes felfigyelni, hogy burkoltan megjelenik a szekularizált–egyház-közeli ellentét is a Vöröskereszt szuverenitására hivatkozva. Másrészt arra is, hogy míg a többi segélyszervezet a Katasztrófavédelem egyenlő partnereként kívánt fellépni a CHKK-n keresztül, addig a Vöröskereszt felfogásában a Katasztrófavédelemnek való alárendelődés kapott prioritást.

A segélyszervezetek tevékenységei és módszerei a vörösiszap-katasztrófa elhárításában

Mielőtt részletesebben rátérnénk a segélyszervezetek tevékenységének és módszereinek ismertetésére, azt kell tisztázni, hogy hogyan, milyen szempontok alapján határozták meg a szervezetek a közvetlenül, illetve közvetetten károsultak csoportját.

Már a katasztrófa első napjaiban elkezdődött a személyes kapcsolatfelvétel és ez által a kapcsolatok kiépítése a helyi lakossággal. Ennek két fajta módszere alakult ki a segélyszervezetek körében: a személyes beszélgetések (felmérések) és az úgynevezett teajarat.

„Kolontáron én végigjártam az összes családot, aki károsult volt. A felmérés szempontjai a következők voltak: kik laktak a házban, közülük egy kapcsolattartónak az elérhetősége, születési idő, nem, hány gyerek lakott ott, milyen állapotú volt az ingatlan, amit eldózeroltak, milyen kár érte őket, mi a kárigényük. Szociális szempontokat is néztünk: gazdasági aktivitás, jövedelem, egészségügyi helyzet, van-e valamilyen egészségügyi problémája, tartós beteg a családban. Erre volt egy központi mintánk és én azt egészítettem ki.”³³

„Amikor megérkezik a Szeretetszolgálat, akkor nekünk az, az első feladatunk, hogy a közvetlen, legalapvetőbb problémákat felmérjük. Tehát, hogy mire van igény, mire kell majd felkészülni. A

³² Részlet a megyei Vöröskereszt munkatársával készült interjúból.

³³ Részlet az Ökumenikus Segélyszervezet munkatársával készült interjúból.

teajarat nem egy mozgó büfé, ez egy olyan komplex szolgáltatás, hogy a fizikai szükségleteiket kielégítjük, de ott a terepen másnak nincs ideje meghallgatni az embereket. Ilyenkor az elején a pszichológusokat is be szoktuk osztani, mert teát adni mindenki tud, adott esetben pedig a krízist is tudja kezelni. Ez az első kontaktus kialakításának módja mind a lakossággal, mind a segítőszemélyzettel. Ráadásul a teajarat mindig kap behajtási engedélyt mindenhova. Mi mindenkihez eljuthatunk: a lakossághoz, az ott dolgozó önkéntesekhez, a beavatkozó állományhoz. A teajarat eszközöket is visz ki a terepre, nem csak élelemmel lát el, hanem például gyógyszereket viszünk ki, elsősegélynyújtáshoz eszközöket, védőruhát viszünk ki. Mindig a szerint pakoljuk fel az autót, ahogy felmértük az igényeket. Szóval mindig arra kell rámozdulni, amire szükség van. Ebben a szakaszban az alapelvünk az, hogyha egy katasztrófa van, akkor mindenki károsult, de nem mindegy, hogy ki, milyen mértékben. Azokat is károsultnak tekinthetjük, akik csak látták az eseményeket, azokat is, akik részt vettek a mentésben.”³⁴

A közvetlenül és közvetetten károsultak differenciálásának valójában az ingóságpótláskor, amelyet a segélyszervezetek végeztek el, lett majd jelentősége. Ezt „szűrést” a CHKK-ban résztvevő szervezetek és a CHKK-ban nem résztvevő Vöröskereszt eltérő szempontok szerint alakította ki. A CHKK tagjai a közös adatbázis és a felmérések alapján differenciálták a károsultak két nagy csoportját, míg a Vöröskereszt esetében ilyen egzakt módszerek nem voltak tetten érhetőek, különösen a gyorssegély és a rehabilitáció időszakában.

„A Katasztrófavédelem adatai alapján kaptunk egy hivatalos listát a károsult és nem károsult lakosságról. Aztán csináltunk egy szűrést, mert ebben mindenki benne volt. A szűrés alapja az volt, hogy lakáson belül volt-e kár vagy nem volt kár. Nyilván azok voltak az elsők, akiknek lakáson belül volt kár, mert elsősorban a lakhatást kellett ugye szem előtt tartani. Amikor megvolt ez a szűrés, hogy lakáson belüli kár, akkor ezeket osztotta fel az öt, pontosabban négy szervezet. Ez úgy történt, hogy összeültek a szervezetek képviselői, és azt mondtuk, hogy én ezt a családot választom, mert mindenki olyan családot választott, akivel volt kapcsolata, ez körülbelül 150-120 családot jelentett. Ez nem területi felosztás volt, hanem a családokkal való kapcsolat alapján, mert amikor ennek eljött az ideje, akkor már mindenki ismerte a családokat.”³⁵

„Az önkormányzati lista alapján dolgoztunk, nem tettünk különbséget károsult és nem károsult között. Egyébként is ez a lista nem konkrét névszerinti lista volt akkor még, hanem utca nevek voltak felsorolva, ahol pusztított az iszap. Aztán felmértük, hogy a helybeliek közül ki, hova költözött.”³⁶

Mint ahogy az alábbi táblázat alapján látható klasszikus segélyszervezeti feladatokat – élelmiszersegélyt, adományosztást és az önkéntesek szervezését – a Karitás és a Vöröskereszt végezte Devecserben. A Máltai Szeretetszolgálat sajátos megoldásként, minden régióból munkatársait vezényelte a terepre a szakmai és az önkéntes feladatok elvégzésére.

A Kolontáron egyedül tevékenykedő Ökumenikus Segélyszervezet adományosztási munkájába bekapcsolódott a Baptista és a Református Szeretetszolgálat. Ki kell emelni, hogy a Baptista Szeretetszolgálat speciális mentőcsoportja az első naptól részt vett az áldozatok felkutatásában és az emberek mentésében.

³⁴ Részlet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjúból.

³⁵ Részlet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjúból.

³⁶ Részlet a megyei Vöröskereszt munkatársával készült interjúból.

2. táblázat Az egyes segélyszervezetek tevékenysége a katasztrófa-menedzsmenti ciklus alapján

	Gyors segítségnyújtás, kármentesítés első naptól 2010. október végéig Evakuálás Kolontárról 2. hét	Rehabilitáció		Újjáépítés	
		2010. novemberből - decemberig		első szakasz	második szakasz
				2011. július	2012. október 4. (2012. december)
Baptista Szeretetszolgálat	mentés, áldozatok felkutatása	tisztítószerek adományozása, védőfelszerelések biztosítása, nagycsaládok támogatása	nagycsaládok ingósgópótlása 35 család		
Katolikus Karitás	<ul style="list-style-type: none"> élelmiszer, tisztálkodó szerek, ruházati gyorssegély 	élelmiszersegély, adományozás	ingósgópótlás 75 család gyermektáborok	40 db melléképület építése	
segélyiroda (Devecser), közkonyha működtetése					
↔ önkéntesek szervezése					
Máltai Szeretetszolgálat	<ul style="list-style-type: none"> élelmiszer, tisztálkodó szerek, ruházati gyorssegély 	teajarat	ingósgópótlás 54 család házfelújítás gyermektáborok	Máltai játszótér Biztos Kezdet Ház	
↔ albérleti program ↔					
segélyiroda működtetése (Devecser), adatbázis kezelés					
Ökumenikus Segélyszervezet	<ul style="list-style-type: none"> felmérések készítése, kedvezményezett adatbázis kialakítása 	élelmiszersegély, adományozás,	ingósgópótlás utalványok 35 család	emlékpark művelődési ház, orvosi rendelő korszerűsítése futballpálya rekonstrukció, tanösvény	
segélyiroda működtetése (Kolontár)					
karácsonyi segélyezés					
Református Szeretetszolgálat	<ul style="list-style-type: none"> élelmiszer segély, adományozás 	adományozás	6 sérült ház és a devecseri általános iskola felújítása	melléképületek építése	
↔ önkéntesek szervezése					
↔ karácsonyi segélyezés					
Vöröskereszt	élelmiszer segély, adományozás	ingóság osztás karácsonyi segélyezés			

A vörösiszap-katasztrófa gyors segítségnyújtási és rehabilitációs időszakában a segélyszervezetek három olyan módszertani „újítást” vezettek be, amelyet részben már korábban, az árvízi katasztrófáknál kipróbáltak:

- az egyik ilyen az albérleti program volt, amelyet a Máltai Szeretetszolgálat koordinált.

„Az albérleti programunk október 9-től indult meg, ebben egyes családoknak albérleti díjat fizettünk (1 havi kaució, 1 havi díjat előre, és 6 hónapig), és a rezsi költségekhez való hozzájárulást jelentette. Akik családtagoknál laktak, azoknak lakhatási támogatást nyújtottunk, sávosan. Ez egy új elem volt. A célunk az volt, hogy olyan lakásokba menjenek az emberek, amire szükségük van. Ez egy nagyon személyre szabott munka volt, hiszen a mi alapelvünk „a jelenlét és a befogadás”, ennek alapján dolgozunk.

Volt, akit Devecserben, Ajkán, de még a környező községek közül Nemesharsányban tudtunk elhelyezni. Mobilizálásra kerültek ennek kapcsán olyan ingatlanok is, amik állami tulajdonban voltak. A gondot igazából a Dankó telep, ahol a romák éltek, lakóinak az elhelyezése jelentette, mert az ő albérletbe helyezésük elég nehezen ment, de aztán megoldódott. Ez a program egyébként december elejére zárult le.”³⁷

- További módszertani „újítás” volt a segítségnyújtásban a már többször említett közös, a CHKK-ban résztvevő segélyszervezetek által kezelt kedvezményezett adatbázis, valamint
- az adománykártya, amelynek bevezetése azt szolgálta, hogy elkerüljék a párhuzamos segélyezést.

„Az adatbázis már hamarabb, november elején megvolt. Az adománykártya az ingóságpótlásnál jön be, innentől volt igazán funkciója. Előtte is volt ez a számítógépes nyilvántartási rendszer a CHKK-ban, amibe felvezettük ki, mit kapott. Ebbe a Vöröskereszté is fel lett vezetve, mert ebbe betekintése volt a Katasztrófavédelemnek is, meg az összes segélyszervezetnek is. Ide az került fel, hogy a Vöröskeresztől milyen háztartási gépet, meg milyen használt bútort kapott, meg minden egyéb. Az ingóságpótlásnál ezt tovább finomítottuk és így a négy szervezet be is vezette.”³⁸

Általában is, de a vörösiszap-katasztrófa idején különösen, nagy dilemmát jelentett a segélyszervezetek számára a túlsegélyezés elkerülése. Ahogy már korábban is utaltunk rá, hogy mind anyagi, mind pedig természetbeni erőforrások a károsultak számához képest nagyobb mértékben álltak a segélyszervezetek részére a gyorssegély és a rehabilitáció időszakában.

„A Vöröskereszt osztotta az adományokat, és olyan fokú túlsegélyezés alakult ki, hogy a lakosságot decemberre leszoktatta az öngondoskodásról. Az is kapott adományt, aki nem volt károsult, részben azért mert kezelhetetlen volt a károsulti listájuk. A Vöröskereszt nem volt benne a CHKK-ban, ezért nem volt követhető, hogy ki milyen segélyben részesült. Amúgy meg annyi adomány volt, hogy kiosztották boldognak, boldogtalannak. A kenyeret ingyen kapták, a tejet ingyen kapták, a tartós élelmiszert ingyen kapták az emberek, meg a tisztítószereket, a ruhaneműket. A helyi kisboltok tönkrementek, mert senki nem ment vásárolni.”³⁹

---

³⁷ Részlet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjúból.

³⁸ Részlet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjúból.

³⁹ Részlet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjúból.

Ez a dilemma megjelenik tehát a közvetlen és közvetetten károsult lakosság segélyezésében (aminek értékelését a következő részben láthatjuk majd), de igazából az újjáépítés időszakát lezáró ingóságpótlásnál jelentett ténylegesen is kihívást a szervezetek számára. Ezt a dilemmát a segélyszervezetek részben eltérő szemléletükből is fakadó támogatási módszerekkel igyekeztek feloldani.

„A CHKK akkorra be is fejezi működést és már nincs is nagyon értelme, amikor kialakulnak a szerepkörök az újjáépítéssel kapcsolatban: amikor megállapodnak a szervezetek, hogy ki melyik utcában, mekkora értékben és hogyan segít, pótolja az ingóságokat. Mert mindegyik szervezet más formában csinálta. A Karitás lakberendező csoporttal: bemegy, felméri és megegyezik a tulajjal, hogy mit fognak venni a keretösszegeből. A Máltaiak bútorokat vittek valami katalógus alapján, mi pedig azt az utalványrendszert csináltuk. A Karitás módszere nekem szimpatikus volt, de mi ezt a rugalmasabb módszert alkalmaztuk.”⁴⁰

„Ebben is próbáltunk együttműködni, összehangolni a dolgokat, hogy ne legyen az, hogy milyen jó a kolontáriaknak és milyen rossz a devecserieknek. A lényeg az, hogy azt mondtuk, minden családnak volt egy becsült ingóság kára, mi ezt 2 millió forintig egészítjük ki.”⁴¹

Ahogy a fenti idézetből is kiderül, módszertanilag a két jól elkülöníthető segélyezési mód jelenik meg. Az egyik, az Ökumenikus Segélyszervezet által képviselt, „racionális” kevesebb adminisztrációt igénylő, de a károsultak önállóságára jobban építő utalványrendszer volt.

„Mi 2 millió forint értékű utalványt osztottunk ki. Mennyivel más volt Szendrőn, ahol 400 ezer forintos utalványt tudtunk osztani, míg az épület felújításnál ott 500 ezertől 3 millió forintig volt a keret. Itt viszont tényleg minden az ingóságpótlásra ment. Nekünk volt egy szerződésünk mind a károsulttal, mind az önkormányzattal, amibe rögzítve volt, hogy az utalvány mire költhető (pl. luxus termékekre nem, de ezzel nekem is bajom volt, mert akkor meg kellene pontosan mondani, hogy mi a luxus, pezsgőfürdő, jacuzzi, vízagy, LCD TV). És az is, hogy meghatározott kereskedői körnél – ajkai, devecseri, kolontári vállalkozókkal szerződünk - volt beváltható. Ezekkel a szerződéskötés elég változóan ment volt, akik kidobtak, mert azt hitték valami házalók vagyunk, de voltak, akik utána felkerestek és egy ilyen folyamatosan bővülő lista lett ez. Igen, mi mindenhol utalványrendszert működtetünk. Azért voltak olyan próbálkozások, hogy nem arra akarták fordítani az utalványt, mint amire lehetett.”⁴²

A másik, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat által képviselt, a károsultak szükségleteire alapozó szociális-segítő szemlélet, ami támogató, segítő attitűdű és a folyamatos „jelenlét” elvén nyugszik. A szemléletbeli, módszertani különbségek kritikusan ütköztek a segélyszervezetek egymásközi értékelésében is.

„Aztán, a szükség sem ugyanaz, differenciálni kell, és döntést kell hozni. Mi Devecserben felosztottuk a családokat, minden egyes családot ismertünk, akik új vagy régi házat kaptak. Több esetben is előfordult, hogy nem tudtak választani, nem voltak olyan állapotban, hogy döntéseket tudjanak hozni, mi pedig nem vehetjük át a döntést, nekünk az a feladatunk, hogy jövőképet építsünk, képessé tegyünk. A romák elhelyezése, az ő segítségük a már kipróbált Jelenlét programunk alapján ment. Szerintünk az utalványok osztása sem igazán jó módszer, mert ebben az esetben mindenki egyformán kap, ez nem szociális munka, sőt azt mondhatnám elég technokrata megközelítése a dolgoknak, hiszen nincs benne

⁴⁰ Részlet az Ökumenikus Segélyszervezet munkatársával készült interjúból.

⁴¹ Részlet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjúból.

⁴² Részlet az Ökumenikus Segélyszervezet munkatársával készült interjúból.

*meg a differenciálás, nincs meg az, hogy mindenkinek szükségletei szerint. Azokat a módszereket, amiket itt alkalmaztunk részben már kipróbáltuk Zsolcán az árvíz idején, részben pedig a Málta hosszú ideje alkalmazott módszerei voltak.*⁴³

*„Mi azt néztük mire van szüksége, mire van igénye. Mert lehet, hogy berendezte a nappaliját, de nincs mivel főznie, vagy a gyerekek ágyat kell még vennie. Azt megbeszéltük, hogy bármit vehetnek, de ha szólnak, hogy itt a vége, akkor ezt tartsák tiszteletben. Két kirívó eset volt, a két véglet. Az egyik, hogy egy roma család selyem ágyneműgarnitúrát akart, a család minden tagjának. Tudni kell, hogy ez luxuskategória. Azt mondtuk, hogy jó rendben van, ha ezt akarja és 8 darabot, rendben, de a függönyöknél már csak készterméket vásárolhat. Próbáltuk így terelgetni őket. Volt egy másik, akit úgy kellett rábeszélni, hogy hányan vannak, akkor mindenkinek legyen ágyneműje, lepedője, vagy mivel fog főzni, vagy van a gyerek íróasztalára lámpa? Az albérletes programban már megismertük őket, tudtuk azt, hogy mire lehet szüksége, hiszen jártunk a régi vagy pontosabban abban a lakásban, ahol addig lakott albérletben, meg azt is, hogy mi van az új lakásában. Ez egy nagyon jó működő program volt így. És ez csak azért lehetett, mert mi napi személyes kapcsolatban voltunk ezekkel a családokkal, és ők annyira elfogadták, amit mi mondtunk, ott soha vita nem volt. Mi meghagytuk nekik a döntést, meg a választás lehetőségét.*⁴⁴

Az újjáépítés második ütemében történt meg a lakóparkokban élők számára a melléképületek építése, valamint a közösségi célú beruházások megvalósítása, amelyeket a Kármentő Alap támogatásából finanszíroztak a települések. Ebből a forrásból Kolontáron az Ökumenikus Szeretetszolgálat emlékparkot alakított ki, elvégezte a Művelődési Ház és az orvosi rendelő rekonstrukcióját, továbbá a futballpálya füvesítését, az öltöző felújítását és kezdte meg egy tanösvény kialakítását. Devecserben pedig a Máltai Szeretetszolgálat megépített egy Máltai játszóteret, továbbá a szociális szolgáltató rendszer kiegészítő elemeként a Biztos Kezdet Házat, amelynek szakmai munkáját a Szeretetszolgálat szervezte, és működteti azóta is az intézményt.

A segélyszervezetek forrásai a vörösiszap-katasztrófa segélyprogramban⁴⁵

A négy egyház-közeli segélyszervezet összesen 942,8 millió forintnyi adományt gyűjtött össze a vörösiszap-katasztrófa károsultjai javára, és ezt az összeget szinte maradéktalanul fel is használták: a közösségi programokon, élelmezésen, a kármentők ellátásán túl a károsult családok ingóság pótlását fedezték ebből az összegből.

A katasztrófa után két segélyhívó számon is megindult a gyűjtés, a 1749-es Adományvonalon csak a Magyar Vöröskeresztnek gyűjtöttek adományokat, míg a Nemzeti Segélyvonal (NSV) 1752-es adományvonalon pedig a négy másik segélyszervezet – a Katolikus Karitás, a

⁴³ Részlet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjúból.

⁴⁴ Részlet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársával készült interjúból.

⁴⁵ Az interjúk és a „A kármentés a civilek diadala” c. cikk adataira támaszkodva.
<http://nonprofit.hu/?q=content/k%C3%A1rment%C3%A9s-civilek-diadala>.

Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Magyar Baptista Szeretetszolgálat és az Ökumenikus Segélyszervezet – javára lehetett adakozni. A Nemzeti Segélyvonal számláján a gyűjtés két hónapjában 333,5 millió forint gyűlt össze, ebből a költségek – javarészt a telefonszolgáltatók jutalékának – levonása után fennmaradó 318 millió forintot egyenlő arányban osztották szét a négy segélyszervezet között.

Ahogy az alábbi táblázat is mutatja, a négy egyház-közeli segélyszervezet közül a legnagyobb segélyösszegeből a Katolikus Karitászd gazdálkodott, amihez jelentősen hozzájárult az, hogy a legtöbb saját adományt (templomi adakozásból) gyűjtötte össze. Mindez arra is utal, hogy a leginkább egyház-közeli segélyszervezet milyen jól tudta mozgósítani ezt a szervezeti erőforrását.

3.táblázat A négy egyház-közeli segélyszervezet forrásai a vörösiszap-katasztrófa segélyprogramban

	Baptista Szeretetszolgálat	Katolikus Karitászd	Máltai Szeretetszolgálat	Ökumenikus Segélyszervezet
Befolyt források és összegek	120 millió Ft	359,5 millió Ft	219 millió Ft	242,8 millió Ft
Nemzeti Segélyvonal	79,5 millió Ft	79,5 millió	79,5 millió	79,5 millió Ft
Saját gyűjtés, hozzájárulás (vállalatok, magánszemélyek, önkormányzatok adományai)	39,5 millió Ft	280 millió Ft (templomi adakozás)	45,5 millió Ft	64,5 millió Ft
természetbeni adományok	tisztítószert, pelenka, cipő, élelmiszer ajándécsomagok (karácsony, húsvét)	ruha, élelmiszer, ajándécsomagok (karácsony, húsvét)	ajándécsomagok (karácsony, húsvét)	89,8 millió Ft értékben és ajándécsomagok (karácsony, húsvét)
Kármentő Alap			20 millió Ft (albérleti program)	55 millió Ft (tanösvény Kolontáron)
NEFMI 100 Ft-os segélyakció			74 millió Ft (gyermek-üdültetés két esetben)	
Nemzeti Összefogás Alapítvány				6 millió Ft
Duna Tv adomány műsor				5 millió Ft

Forrás: <http://nonprofit.hu/?q=content/k%C3%A1rment%C3%A9s-civilek-diadala>

A táblázat alapján látható az is, hogy a legdifferenciáltabb adománygyűjtési stratégiát az Ökumenikus Segélyszervezet folytatta. Ez egyrészt betudható a szervezet egyébként is kiváló

adománygyűjtési és PR-tevékenységnek, másrészt annak, hogy a lazábban egyház-közeli (ökumenikus) szervezet szélesebb adományozói bázist is el tudott érni. Az is elmondható, hogy az adományokról leginkább átlátható kimutatással ez a szervezet rendelkezett.

A Máltai Szeretetszolgálat forrásgyűjtésében jól tudta kamatoztatni szakmai elismertségét, hiszen szakmai programokra (albérleti elhelyezés és a gyermeküdtetésre) sikerült kormányzati forrásokat szereznie, illetve a Biztos Kezdet Gyermekház elindítására a Kármentő Alapon keresztül Soros György felajánlásából kapott támogatást.

A 1749-es Adományvonalon keresztül a Vöröskereszt 206 millió forint bevételhez jutott. Ma már úgy tűnik, hogy eredményes megoldás volt a két különböző adományvonal működtetése, hiszen a Vöröskereszt még mindig nagyon erős társadalmi reputációval rendelkezik. Ugyanakkor komoly szakmai dilemma, hogy katasztrófák esetén az adománygyűjtést mennyire és hogyan kell diverzifikálni.

A Vöröskereszt reputációjával magyarázható az is, hogy igen jelentős összegű (körülbelül 194 millió Ft) volt az a magán és vállalati adomány, amihez a Vöröskereszt hozzájutott (különösen a külföldi források megszerzésében volt erős a szervezet, hiszen a nemzetközi Vöröskeresztes hálózathoz tartozás eleve előnyt jelentett e téren - lásd pl. Angelina Jolie és Brad Pitt adománya is a szervezethez került.⁴⁶).

4.táblázat A Vöröskereszt forrásai és kiadásai a vörösiszap-katasztrófa segélyprogramban

Befolyt források összesen	400 millió Ft
Adományvonal	206 millió Ft
magán és vállalati adományok (hazai és külföldi)	194 millió Ft
Kiadások összesen	400 millió*
ingóságpótlás (háztartási eszközök: mosógépek, gáz- és villanytűzhelyek, hűtőszekrények)	100 millió Ft
gyorssegély (élelmiszer, ásványvíz, vegyi áru)	140 millió Ft
6 sérült ház és a devecseri általános iskola felújítása, 11 családnak házvásárlás	60 millió Ft
melléképületek 6 családnak, kerti eszközök vásárlása	100 millió *

Forrás: <http://nonprofit.hu/?q=content/k%C3%A1rment%C3%A9s-civilek-diadala> * Becsült összeg adathiány miatt.

Ahogy a fenti táblázat alapján látható, gyorssegélyt októbertől decemberig osztott a Vöröskereszt 140 millió Ft értékben, az ingóságpótlás során pedig közel 100 millió Ft természetbeni adományt juttatott el a károsultakhoz, valamint részt vállalt az ingatlanpótlásban és a devecseri iskola felújításában.

⁴⁶http://www.ringmagazin.hu/index.php?option=com_content&view=article&catid=169:hirhelo&id=7931:angelina-jolie-es-brad-pitt-adomanya-az-iszapkarosultaknak

A legalacsonyabb segélykeretből (120 millió Ft) gazdálkodó Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány kifejezetten a nagycsaládosokra koncentrált támogatási programjában: 54 olyan családot támogatott Kolontáron és Devecserben, ahol három vagy több gyermek élt. A Katolikus Karitás az összegyűjtött adományokból 76 család ingóságpótlását látta el Devecserben, továbbá a szervezet fedezte az önkéntesek ellátásának költségeit, valamint az újjáépítéshez kapcsolódóan 46 melléképület felhúzásának munkaköltségét biztosította. Ugyancsak Devecserben a Máltai Szeretetszolgálat 55 család ingóságpótlását finanszírozta. Az Ökumenikus Segélyszervezet a katasztrófa első heteiben 36 kolontári család részére osztott ki gyorssegélyt 23 millió Ft értékben, majd pedig ingóságpótlásukat támogatta a károsultankénti 2 millió forintos vásárlási utalvánnyal.

A segélyszervezetek tevékenységének megítélése a kérdőíves megkérdezés alapján.

A stakeholder megközelítés alapján először azt vizsgáltuk, hogy közvetlenül és közvetetten károsult válaszadók⁴⁷ miként vélekedtek az állami, önkormányzati szereplők, a katasztrófavédelemhez tartozó szervezetek, a bankok, biztosítók, a segély- és civil szervezetek, az egyházak, valamint a település lakosságának, önmaguknak, családjuknak, szomszédjaiknak helytállásról a katasztrófa idején. A vizsgálat során arra kértük a válaszadókat, hogy egy ötfokú skálán helyezték el az egyes intézmények/emberek helytállását.

A két alminta értékelésének első szembetűnő jelensége, hogy a közvetlenül károsultak – a saját magukon, családjukon, szomszédságukon kívül – minden szereplő helytállását alacsonyabbra értékelték, mint a közvetetten károsult megkérdezettek. Mindez azt mutatja, hogy különösen a kezdeti időszakokban a károsultak csak saját magukra és közvetlen környezetükre számíthattak. Úgy véljük, az eredmények áttételesen utalnak a stakeholderek közötti kompetencia és információs problémákra is.

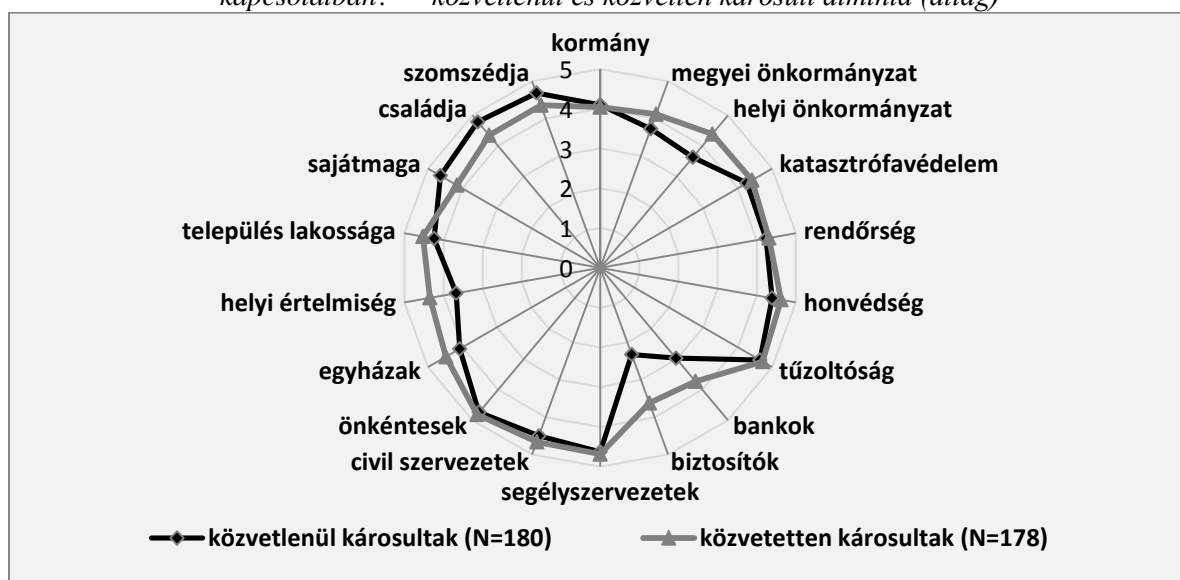
A részletesebb adatok szerint a *közvetlenül károsult alminta* először is az önkéntesek helytállását értékelt a legmagasabbra (M=4,79), majd pedig családjáét (M=4,74), illetve szomszédságáét (M=4,68). A szervezetek közül a tűzoltóság (M=4,64) és a segélyszervezetek (M=4,63) kapták a legmagasabb átlagpontokat, míg a bankok (M=2,97) és a biztosítók

---

⁴⁷ A kutatásban közvetlenül károsultnak tekintettünk mindenkit, akinek a házát elvitte a vörösiszap. A kutatás idején 180 ilyen megkérdezett élt a három településen. Közvetetten károsultnak tekintettünk pedig minden településen élőket. Közülük a települések demográfiai jellemzői alapján véletlen megkérdezés alapján választottuk a 178 válaszadót.

(M=2,32) a legalacsonyabbat.⁴⁸ A kormányzati, önkormányzati szereplők közül a helyi önkormányzatok helytállásával voltak elégedetlenebbek.⁴⁹ Az eredmények alapján helytállónak érezzük azt a szalagcímet, amit az egyik internetes hírforrás fogalmazott meg, miszerint a vörösiszap-katasztrófa kármentesítése a „civilök diadala” volt.⁵⁰

5. ábra „Hogyan értékeli az alábbi szervezetek/emberek helytállását a katasztrófa helyzet kezelésével kapcsolatban?” - közvetlenül és közvetlen károsult alminta (átlag)

Vizsgáltuk továbbá a segélyszervezetek tevékenységének a megítélését is, azaz: a közvetlenül és közvetetten károsultak milyennek értékelték általában a szervezet tevékenységét, munkájának szervezettségét, hatékonyságát, a szervezet által nyújtott támogatásokat a károsultak részére és a szervezet által foglalkoztatott önkéntesek munkájának szervezését.

Az elemzést az *Ökumenikus Segélyszervezet* tevékenységének értékelésével kezdjük, mivel a szervezet csak *Kolontáron* végzett tartósan és hosszabb ideig segélyezési munkát, illetve biztosította az ott élő károsultak ingatlanpótlását. A közvetlenül károsultak legnagyobb számban még a *Vöröskeresztet* említették, amely segítette családjukat.

⁴⁸ A biztosítókat egyébként is általános bizalmatlanság övezte, hiszen nagyon sok károsult elégedetlen volt a biztosítók kártérítési munkájával és a kártérítés összegével. Különösen kritikusak voltak ezzel a szervezettel, hiszen itt egy szerződéses viszonyról volt szó a károk megítélésakor, nem pedig „karitatív” hozzáállásról. A bankokkal kapcsolatos negatív megítélés a kölcsöntartozások, hitelek „nem emberséges kezelése” miatt alakult ki. Több károsultnak, akinek házáat elvitte az iszap és azt korábban banki kölcsönből építette vagy renoválta nem sikerült a banki kölcsön átütemezéséről megállapodnia.

⁴⁹ Ez a megítélés is még a megfelelő tartományba esett. Világosan kell látni, hogy a katasztrófa idején az önkormányzatok jelenítették meg azt a puffer zónát, ahol mind a lakossági elégedetlenségek, mind pedig a katasztrófa-elhárítás érintettjeinek elvárásai lecsapódtak.

⁵⁰ http://index.hu/belfold/2011/10/04/a_karmentes_a_civilek_diadala/

Mint ahogy az alábbi táblázatban is látható, a két segélyszervezet tevékenységének megítélése minden változó esetében a „nagyon megfelelő” tartományba esett. Érdekes felfigyelni arra, hogy a közvetetten károsult almintá válaszadói kritikusabbak voltak az Ökumenikus Segélyszervezet, mint a Vöröskereszt tevékenységének megítélésekor. A közvetlenül károsult kolontáriai almintájában míg az Ökumenikus Segélyszervezet esetében általános tevékenységét és munkájának hatékonyságát, addig a Vöröskeresztnél munkájának szervezettségét és az általa nyújtott támogatásokat értékelték a legmagasabbra.

5. táblázat Az Ökumenikus Segélyszervezet és a Vöröskereszt tevékenységének átlagos megítélése Kolontáron a közvetlenül és a közvetetten károsultak körében.

Milyennek ítéli meg a vörösiszap-katasztrófa idején...	Ökumenikus Segélyszervezet		Vöröskereszt	
	közvetlen károsultak (N=19)	közvetetten károsultak (N=20)	közvetlen károsultak (N=19)	közvetetten károsultak (N=20)
általában a szervezet tevékenységét	3,95	3,69	3,89	3,83
munkájának szervezettségét	3,79	3,48	3,95	3,66
munkájának hatékonyságát	3,95	3,72	3,84	3,86
a szervezet által nyújtott támogatásokat a károsultak részére	3,89	3,76	3,95	3,83
a szervezet által foglalkoztatott önkéntesek munkájának szervezését	3,84	3,76	3,84	3,86

Ennek háttérében mindenképpen annak kritikája állhat, hogy az Ökumenikus Segélyszervezet utalványokat osztott, míg a Vöröskereszt tárgyi adományokkal segítette a károsultakat. A Vöröskereszt által nyújtott gyorssegélyből (élelmiszerek, tisztítószerek) minden lakos részesült, míg az Ökumenikus Segélyszervezet munkájának középpontjában mégiscsak a közvetlenül károsultak álltak. Az Ökumenikus Segélyszervezet Kolontáron nem végzett közvetlenül önkéntes szervezést, ezt főleg a katasztrófavédelem organizálta a faluban. Ráadásul a településen régóta működött vöröskeresztes alapszervezet, így az önkéntesek munkájának szervezettsége ezért kaphatott esetükben magasabb átlagpontot. Összességében a Vöröskereszt segélyezési tevékenységének általános megítélése 0,6 átlagponttal volt alacsonyabb, mint az Ökumenikus Segélyszervezeté a közvetlenül károsultak körében, de látható, hogy a válaszadók jól differenciálták a két szervezet erősségeit és gyengeségeit.

A segélyszervezetek többsége Devecserben fejtette ki munkáját. Már utaltunk arra, hogy a *Baptista Szeretetszolgálat* mentőcsapata révén főleg a mentésre koncentrált, illetve a

károsultak közül csak a nagycsaládos károsultakat támogatták. A vizsgálat eredményei alapján a Baptista Szeretetszolgálat tevékenysége mutatkozott a „legláthatatlanabbnak”, hiszen a 130 közvetlenül károsult devecseri válaszadóból csak 70, míg a közvetetten károsult 90 devecseri megkérdezett közül pedig csak 15 vállalkozott a szervezet tevékenységének értékelésére.

Az eredmények közül az első érdekesség, hogy az „inkább megfelelő” közeli értékelésekben a közvetetten károsultak magasabb átlagpontokat adtak minden változó esetében a Baptista Szeretetszolgálat segélymunkájának értékelésére, mint a közvetlenül károsultak. A szervezet tevékenységének egyes részterületeit illetően alig látunk különbségeket, nagyon egyöntetűek mindkét almintában az átlagpontok, a károsultaknak nyújtott támogatások megítélését kivéve. Ezt az egy változót a közvetlenül és a közvetetten károsultak nagyobb különbséggel ítélték meg, amit az magyarázhat, hogy a szervezet segélyezési munkája a károsultak csak egy rétegére, a nagycsaládosokra terjedt ki. Ezt a diszkrecionalitást a közvetetten károsultak pozitívabban tartották, mint a közvetlenül károsultak.

6. táblázat A Baptista Szeretetszolgálat tevékenységének átlagos megítélése Devecserben a közvetlenül és a közvetetten károsultak körében.

Milyennek ítéli meg a vörösiszap-katasztrófa idején...	Baptista Szeretetszolgálat	
	közvetlenül károsultak (N=70)	közvetetten károsultak (N=15)
általában a szervezet tevékenységét	3,34	3,5
munkájának szervezettségét	3,33	3,5
munkájának hatékonyságát	3,30	3,5
a szervezet által nyújtott támogatásokat a károsultak részére	3,28	3,6
a szervezet által foglalkoztatott önkéntesek munkájának szervezését.	3,34	3,5

Míg a *Katolikus Karitás*z tevékenységének megítélésére Devecserben a közvetlenül károsultak 78 százaléka, a közvetetten károsultak 51 százaléka vállalkozott, addig a *Máltai Szeretetszolgálat* tevékenységének megítélést vállalók aránya mindkét almintában sokkal magasabb volt. Figyelemre méltó, hogy mindkét szervezet esetében többen értékelték munkájukat, mint ahány családot ingóságpótlással segítettek. A táblázat első szembetűnő jelensége, hogy a Katolikus Karitás munkáját mind a közvetlenül, mind pedig a közvetetten károsultak nagyon egyöntetűen és egyformán magas átlagpontokkal értékelték. Ugyanakkor a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, ha néhány tized átlagponttal is, de magasabb átlagpontokat kapott – főként a szervezet általános tevékenysége és támogatásai terén –, mint a Katolikus

Karitás. Érdekes azonban, hogy a közvetetten károsult lakosság körében némileg alacsonyabb volt a Máltai Szeretetszolgálat tevékenységének értékelése, noha a szervezet az általa működtetett Biztos Kezdet Gyermekházzal ma is jelen van a településen, bár ez a szolgáltatás csak a roma lakosság számára elérhető.

7 táblázat A Katolikus Karitás és a Máltai Szeretetszolgálat tevékenységének átlagos megítélése Devecserben a közvetlenül és a közvetetten károsultak körében.

Milyenek ítéli meg a vörösiszap-katasztrófa idején...	Katolikus Karitás		Máltai Szeretetszolgálat	
	közvetlenül károsultak (N=92)	közvetetten károsultak (N=66)	közvetlen károsultak (N=115)	közvetetten károsultak (N=88)
általában a szervezet tevékenységét	3,80	3,81	3,89	3,82
munkájának szervezettségét	3,83	3,83	3,87	3,80
munkájának hatékonyságát	3,81	3,86	3,88	3,80
a szervezet által nyújtott támogatásokat a károsultak részére	3,82	3,83	3,89	3,80
a szervezet által foglalkoztatott önkéntesek munkájának szervezését.	3,82	3,81	3,87	3,82

Devecserben mind a közvetlenül károsultak, mind pedig a közvetetten károsultak közül a legtöbben a *Vöröskereszt* vörösiszap-katasztrófa idején kifejtett tevékenységének jellemzésére vállalkoztak. Mindez annak tudható be véleményünk szerint, hogy a *Vöröskereszt* segélyezési munkájában nem differenciálta segélyezési célcsoportját, és gyorssegély jellegű adományai (élelmiszer, ruházat) mindenki számára elérhetőek voltak.

8. táblázat A *Vöröskereszt* tevékenységének átlagos megítélése Devecserben a közvetlenül és a közvetetten károsultak körében.

Milyenek ítéli meg a vörösiszap-katasztrófa idején...	Vöröskereszt	
	közvetlenül károsultak (N=119)	közvetetten károsultak (N=101)
általában a szervezet tevékenységét	3,87	3,85
munkájának szervezettségét	3,85	3,84
munkájának hatékonyságát	3,86	3,84
a szervezet által nyújtott támogatásokat a károsultak részére	3,84	3,82
a szervezet által foglalkoztatott önkéntesek munkájának szervezését.	3,87	3,85

Jól mutatja ezt, hogy a közvetlenül károsult válaszadók is a „nagyon megfelelő” tartományba helyezték el a Vöröskereszt tevékenységét, és a vizsgált változók közül – ahogyan a közvetlenül károsultak is – legmagasabbra a szervezet általános tevékenységét és a foglalkoztatott önkéntesek szervezetségét ismerték el. Ugyanakkor a segélyezési-dilemmára utal az, hogy a közvetlenül károsultak legalacsonyabb átlagpontokat a szervezet által nyújtott támogatásoknak adták, hisz adományaikból azok is kaptak, akiket csak közvetetten érintett a katasztrófa.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a segélyszervezetek tevékenységét mind a közvetlenül, mind a közvetetten károsultak a „nagyon megfelelő” „megfelelő” tartományba helyezték el, ami azt mutatja, hogy a megkérdezettek nagyra értékelték és elismerték a segélyszervezetek munkáját. A különbségek néhány tizedes átlagpontokban mérhetők, ami árnyalatnyi megítélés-különbségekre utalnak, de ennek ellenére jól láthatóvá teszik az egyes segélyszervezetek erősségeit és gyengeségeit, illetve megmutatják a segélyezési dilemmákat is. Azt a számos kifogást, ami a Vöröskereszt munkáját érte a többi segélyszervezet részéről a közvetlenül károsultak körében végzett vizsgálat nem igazolta vissza, noha érdemes megjegyezni, hogy éppen a károsultak számára nyújtott támogatások – a többi tevékenységhez képest – alacsonyabb átlagpontokat kapott.

Összegzés

A magyar segélyszervezetek vörösiszap-katasztrófa idején kifejtett humanitárius tevékenységének hatásvizsgálata alapján született eredmények közül az első, amit ki kell emelnünk, hogy a vörösiszap-katasztrófa alapjaiban átrendezte a magyar katasztrófavédelem stakeholdereinek kapcsolatát: az ad hoc-jellegű informálást és együttműködést szerződéses, törvényileg szabályozott koordináció váltotta fel.⁵¹

A hazai segélyszervezetek együttműködését vizsgálva megállapíthatjuk azt is, hogy a vörösiszap-katasztrófa alapvetően fordulópontnak tekinthető a magyar segélyszervezetek történetében. Ebben a fordulópontban benne van az a tanulási folyamat, amit a magyar segélyszervezetek az elmúlt 10-15 évben a hazai és nemzetközi humanitárius akciók során megtapasztaltak. Világosan kell látni, hogy ezen a humanitárius „piacon” egyrészt a szervezetek egymás versenytársai, konkurensei az adománygyűjtésben és abban, hogy ki tud jobb programokat kitalálni, megvalósítani. A verseny két területen folyik valójában: a médiában és a katasztrófa sújtotta területen. Egyfelől, az a szervezet, amely hamarabb jelenik

---

⁵¹ A 2012-es viharkároknál, már a katasztrófavédelem vette fel a kapcsolatot például a Máltai Szeretetszolgálattal.

meg a médiában, az könnyebben tudja befolyásolni a támogatást nyújtó, szervezetkereső adományozót is. Másfelől, az a szervezet, amely hamarabb érkezik meg a katasztrófa sújtotta területre, az szakmailag is formálhatja az egész segélyezési folyamatot a saját képére, a saját elveire. Nem szabad azonban elfeledni, hogy ez a verseny elsősorban és legfőképpen károsultakért folyik. Minden szervezet küzd egymással, a munkáért, a reputációért, a hírnévért, különböző érdekekért, azért, hogy a legjobban, a leghathatósabban tudjon segíteni a bajbajutott embereknek. Az hogy ebben a versenyben az egyház-közeli segélyszervezetek önmérsékletet tanúsítva együtt tudtak működni, mindenképpen mérföldkőnek tekinthető.

Vizsgálatunk azt is megmutatta, hogy minden segélyszervezetnek megvannak a maga erősségei és gyengeségei. Úgy látjuk, hogy a hatékony humanitárius segítségnyújtás alapja az egyes segélyszervezetek erősségeiből kellene, hogy összeálljon, nem pedig egy szervezet autoritásából. Így például a mentés terén a Református Szeretetszolgálat egységének, az adományozásnál a Katolikus Karitás, a Református Szeretetszolgálat munkájából, az önkéntes-szervezésben a Katolikus Karitás és a Vöröskereszt tevékenységéből, a Máltai Szeretetszolgálat kipróbált és jól bejáratott egyéniesítő, segítő-szociális tapasztalataiból és az Ökumenikus Segélyszervezet programszervezési és nemzetközi tapasztalataiból. A CHKK-ban együttműködő segélyszervezetek példát mutatattak arra nézve, hogy ez a mozaikszerűen kirajzolódó erősségek összeadódjanak a károsultak minél hatékonyabb, szakszerű megsegítésére.

Ahogy az első fejezetben ismertettük (lásd. Ferris 2011), hogy a következő évtizedekben a humanitárius segítségnyújtásban nagyobb hangsúlyt kell fektetni a segítségnyújtás, a rehabilitáció és különösen a fejlesztési programok összehangolására. A vörösiszap-katasztrófa elhárításában – nem lebecsülendő módon – a segítségnyújtás, valamint a rehabilitáció anyagi-tárgyi, szimbolikus értékeket megtestesítő (lakóparkok építése, károsultak anyagi kártalanítása, utak, közművek fejlesztése, intézmények renoválása, építése, ipari park kialakítása, stb.) eredményeket tudott felmutatni. Kutatási eredményeik szerint a megkérdezettek többsége úgy vélekedett, hogy a tárgyi beruházások elvonták a forrásokat az egyéni-közösségi szükségletek elől úgy, mint: rendszeres szűrővizsgálatok, közösségfejlesztés, egészség-rehabilitáció, munkahelyteremtés.

Kritikusan meg kell állapítani, hogy a segélyszervezetek is „túl hamar” levonultak a katasztrófa után és magukra hagyták a károsult településeket azokkal a gondjaikkal, amelyeket igazán jól kidolgozott fejlesztési programokkal lehetett volna orvosolni. Mindez pedig arra is utal, hogy a magyar segélyszervezetek legfőbb gyengesége ma még a fejlesztési programokban való gondolkodás és tevékenység.

Irodalom

- Anheier, Helmut – Glasius, Mariles – Kaldor, Mary (2004): Globális civil társadalom I. Budapest: Typotex Kiadó, 448-454.
- Anheier, Helmut – Katz, Hagai (2005): Network Approaches to Global Civil Society. In: Global Civil Society 2004/5. London: Sage, 206-221.
- Bartal Anna Mária (2005): Nonprofit elméletek, modellek, trendek. Budapest: Századvég.
- Bartal Anna Mária (2012): A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet árvízi segélyprogramjának hatásvizsgálata. In: Katasztrófavédelmi projekt (szerk. Dr. Hajas Barnabás) AJB Projektfüzetek 2012/3. 83-98.
- Berger, Julia (2003): Religious nongovernmental organisations: An exploratory analysis. *Voluntas*, V:14.,15-39.
- Catley, Andrew – Burns, John – Ababe, Dawit – Suji, Omeno (2008): Participatory impact assessment. A guide for practitioners. Medford: Feinstein International Center, Tufts University.
- Crips, John (2004): Thinking outside the box: Evaluation and humanitarian action. *Forced Migration Review*, 8.
- Davey, Eleanor – Borton, John – Foley, Matthew (2013): A history of the humanitarian system. Western origins and foundations. Working Paper. London: Overseas Development Institute - Humanitarian Policy Group.
- Estrella, Marisol – Gaventa, John (1998): Who counts reality? Participatory monitoring and evaluation: A literature review. Working Paper 70, Brighton: Institute for Development Studies
- Ferris, Elisabeth (2005): Faith-based and secular humanitarian organisation. *International Review of the Red Cross*. V:87., No. 850. 311-325.
- Ferris, Elisabeth (2011): Megatrends and the future of humanitarian action. *International Review of the Red Cross*. V:93., No. 884. 915-938.
- Frerks, Georg – Hilhorst, Dorothea (2002): Evaluation of humanitarian Assistance in Emergency Situations. Disaster Studies Rural Development, Sociology Group, Wageningen University, Working Paper No.56.
- Hofmann, Charles-Antoine – Roberts, Les – Shoham, Jeremy and Harvey, Paul (2004): Measuring the Impact of Humanitarian Aid. A Review of Current Practice. Humanitarian Policy Group Research Report No. 17.
- Kaldor, Mary (2004): A humanitárius beavatkozás évtizede: a globális civil társadalom szerepe. In: Anheier, Helmut – Glasius, Mariles – Kaldor, Mary (2004) Globális civil társadalom I. Budapest: Typotex Kiadó, 165-216.
- Khan, Himayatullah – Vasilescu, Laura – Kahn, Asmatullah (2008): Disaster Management Cycle - a theoretical approach. www.mnmk.ro/documents/2008/2008-6.pdf
- Proudlock, Karen – Ramalingam, Ben – Sandison, Petra (2009): Improving Humanitarian Impact Assessment: Bridging Theory and Practice. In: Performance, Impact and Innovation. ALNAP 8th Review of Humanitarian Action. Chapter 2. <http://www.alnap.org/initiatives/rha/8.aspx>
- Ramalingam, Ben – Scriven Kim – Conor, Foley (2009): Innovations in International Humanitarian Action. In: Performance, Impact and Innovation. ALNAP 8th Review of Humanitarian Action. Chapter 3. <http://www.alnap.org/pool/files/8rhach3.pdf>
- Stoddard, Abby (2003): Humanitarian NGOs: Challenges and trends. In. Humanitarian action and the „Global War on Terror”: A review of trends and issues (eds: Macrae, J. – Harmer, A.) London: HPG Report, 25-26
- Stoddard, Abby et al (2007): Cluster Approach Evaluation. OCHA Evaluation and Studies Section. Overseas Development Institute, United Kingdom. 1-49. <http://www.odi.org.uk/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/4955.pdf>
- Thaut, Laura (2009): The role of faith in christian faith based humanitarian agencies: Constructing and taxonomy. *Voluntas*, V:20, 319-350.
- Vári Anna – Ferencz Zoltán (2002): Flood Risk Management Policy in the Upper Tisza Basin: An Integrated Approach. Analysis of a Questionnaire Survey. Laxenburg: International Institute for Applied Systems Analysis.
- Vári Anna – Ferencz Zoltán – Linnerooth-Bayer, Joanne (2006): Az árvízi kockázattal kapcsolatos hosszú távú sebezhetőség csökkentése: mintaprojekt a Felső-Tisza vidéken In: Fenntartható fejlődés

Magyarországon: Jövőképek és forgatókönyvek. (Eds: Bulla, M., Tamás P.) Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 459-476.

Walker, Peter – Maxwell, Daniel (2009): *Shaping the Humanitarian World*. London: Rutledge.

Warfield, Corina (2003) *Disaster Management Cycle*. http://www.gdrc.org/uem/disasters/1-dm_cycle.html

Watson, Cathy (2008): *Impact Assessment of Humanitarian Response: A Review of Literature*. Medford: Feinstein International Center, Tufts University.